

Başlık/ Title: Azerbaycan'daki Ömer Seyfettin Çalışmaları ve Aydın Abıyev'in *Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaradıcılığı* Adlı Eseri Üzerine

Yazar / Author:

ORCID ID

Orhan BALDANE

0000-0002-7304-2506

Bu makaleye atıf için: Orhan Baldane, "Azerbaycan'daki Ömer Seyfettin Çalışmaları ve Aydın Abıyev'in *Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaradıcılığı* Adlı Eseri Üzerine", *KARE*, no. 11 (2021): 291-318.

To cite this article: Orhan Baldane, "On the Studies About Ömer Seyfettin in Azerbaijan and the Work of Aydın Abıyev's *Ömer Seyfettin's Life and His Literary Personality*", *KARE*, no no. 11 (2021): 291-318.

Makale Türü / Type of Article: Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Submission Date: 13 Haziran / June 2021

Yayına Kabul Tarihi / Acceptance Date: 06 Temmuz / July 2021

Yayın Tarihi / Date Published: 20 Temmuz / July 2021

Web Sitesi: <https://karedergi.erciyes.edu.tr/>

Makale göndermek için / Submit an Article: <http://dergipark.gov.tr/kare>

Uluslararası İndeksler/International Indexes

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

DRJI

EuroPub

MLA
International
Bibliography

Index Copernicus: Indexed in the ICI Journal Master List 2018 Kabul Tarihi
/AcceptanceDate: 11 Dec 2019

MLA International Bibliography:Kabul Tarihi /AcceptanceDate : 28Oct 2019

DRJI Directory of Research Journals Indexing: Kabul Tarihi /AcceptanceDate: 14 Oct 2019

EuroPub Database: Kabul

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Yazar: Orhan BALDANE*

**AZERBAJCAN'DAKİ ÖMER SEYFETTİN ÇALIŞMALARI VE AYDIN ABIYEV'İN
ÖMER SEYFEDDİN'İN HEYATI VE YARADICILIĞI ADLI ESERİ ÜZERİNE**

Özet: Genç yaşta vefat etmesine rağmen Türk edebiyatının en üretken yazarlarından biri olan Ömer Seyfettin (1884-1920), özellikle hikâye türünde yazdığı eserleriyle Türk edebiyatı tarihinde müstesna bir yere sahip olmuştur. Hikâyelerinde tercih ettiği sade dil anlayışı da Türkçenin tarihî sürecini doğrudan etkilemiştir. Ömer Seyfettin, yaşadığı dönemde edebî kişiliğinin yanı sıra fikir adamlığıyla da ön plana çıkmıştır. Bir fikir adamı olarak Türk dünyasıyla ilgili meseleleri sıklıkla dile getirmiştir. Türk dünyasıyla ilgili yazılarında en çok yer verdiği Türk topluluklarından biri ise Azerbaycan Türkleridir. Azerbaycan Türklerinin dili, edebiyatı, kültürü ve siyasi hareketleri, Ömer Seyfettin'in her zaman yakından takip ettiği hususlar olmuştur. Bu ilgi, zaman içinde karşılıklı hâle gelmiştir. Millî Edebiyat akımının Azerbaycan'da yakından takip edilmesi, bu akımın en önemli temsilcilerinden olan Ömer Seyfettin'in de Azerbaycan muhitinde tanınmasını sağlamıştır. Buna bağlı olarak Azerbaycan'da Ömer Seyfettin ve eserlerini konu edinen birçok araştırma yayımlanmıştır. Bu çalışmada, öncelikle Türk dünyasının ve bu çerçevede Azerbaycan'ın Ömer Seyfettin'in yazılarında ne şekilde yer aldığı değerlendirilmiştir. Ardından Azerbaycan'da Ömer Seyfettin'le ilgili yapılan çalışmalar "Sovyetler Birliği dönemi" ve "Sovyetler Birliği sonrası" olmak üzere iki grupta ele alınmıştır. Daha sonra bu çalışmalardan biri olan ve Türkiye'deki Ömer Seyfettin araştırmalarında yeterince istifade edilmediğini düşündüğümüz Aydın Abiyev'in "Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaradıcılığı" (*Ömer Seyfettin'in Hayatı ve Edebî Kişiliği*) adlı eseri geniş bir şekilde tahlil edilmiştir. Azerbaycan'ın Sovyetler Birliği'ne bağlı olduğu dönemde hazırlanan bu eserde, Sovyetler Birliği'nin yazarlara ve araştırmacılara zorunlu kıldığı 'Sosyalist realizm' anlayışının hâkim olduğu görülmüştür. Buna rağmen Aydın Abiyev'in, kimi zaman Sosyalist realizmin sınırlarını esneterek Ömer Seyfettin'in eserleri ve sanatkarlığı hakkında önemli tespitlerde bulunduğunu söylemek mümkündür. Yazarın konuyla ilgili Türkiye Türkçesi ve Rusçayla yazılmış birçok kaynaktan istifade etmesi, fikirlerini sık sık metinlerden örneklerle somutlaştırması, başarılı sayılabilecek tasnifler yapması ve mümkün olduğunca objektif değerlendirmelerde bulunması, bu eserin Türkiye'deki araştırmalarda daha çok göz önünde tutulmasını gerektirmektedir. Bu düşünce doğrultusunda Aydın Abiyev'in eseri bölüm bölüm özetlenmiş ve her bölüme ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ömer Seyfettin, Türk Dünyası, Azerbaycan, Aydın Abiyev, Sosyalist Realizm.

**ON THE STUDIES ABOUT ÖMER SEYFETTİN IN AZERBAIJAN AND THE WORK OF
AYDIN ABIYEV'S ÖMER SEYFETTİN'S LIFE AND HIS LITERARY PERSONALITY**

Abstract: Although he died at a young age, Ömer Seyfettin (1884-1920), one of the most productive authors of Turkish literature, had an exceptional place in the history of Turkish literature, especially with his works in the genre of the story. The plain language understanding he preferred in his stories also directly affected the historical process of Turkish language. During his lifetime, Ömer Seyfettin came to the forefront with his thinking as well as his literary identity. As a thinker, he frequently expressed the issues related to the Turkish world. One of the Turkish communities that he gives the wide coverage in his writings about the Turkish world is the Azerbaijanis. The language, literature, culture and political movements of the Azerbaijanis have always been the issues that Ömer Seyfettin followed closely. This interest has become mutual over time. The fact that National Literature movement following up closely in Azerbaijan enabled Ömer Seyfettin, one of the most important representatives of this movement, to be recognized in the Azerbaijan region. Accordingly, many studies on Ömer Seyfettin and his works have been published in Azerbaijan. In this study, first of all, how the Turkish world and in this context Azerbaijan took place in Ömer Seyfettin's writings was evaluated.

*Araş. Gör., Pamukkale Üniv., Fen-Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bl./ DENİZLİ, email: obaldane@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7304-2506

Afterwards, studies on Ömer Seyfettin in Azerbaijan were discussed in two groups as "Soviet period" and "Post-Soviet period". Then, Aydın Abiyev's "Ömer Seyfettin's Life and His Literary Personality", which is one of these studies and which we think is not sufficiently utilized in Ömer Seyfettin studies in Turkey, has been extensively analyzed. In this work, it was seen that the understanding of "Socialist realism", which the Soviet Union made mandatory for authors and researchers, dominates, when prepared during the period when Azerbaijan was affiliated to the Soviet Union. Despite this, we can say that Aydın Abiyev sometimes stretched the limits of Socialist realism and made important determinations about Ömer Seyfettin's works and artistry. The author's use of many sources on the subject written in Turkish and Russian, supporting his ideas frequently with examples from the texts, making classifications that can be considered successful, and making objective evaluations as much as possible, require this work to be considered more in research in Turkey. In line with this thought, Aydın Abiyev's work was summarized section by section and evaluations were made about each section.

Keywords: Ömer Seyfettin, Turkish World, Azerbaijan, Aydın Abiyev, Socialist Realism.

Giriş

Ömer Seyfettin, edebî eserleri ve fikrî yazılarıyla Türk edebiyatına ve Türk düşünce hayatına önemli katkılarda bulunmuş bir yazardır. 36 yıllık ömrüne onlarca eser sığdıran Ömer Seyfettin, tek yönlü bir yazar değildir. Onun hem edebî eserleri hem de gazete ve dergi yazıları, konu bakımından çeşitlilik göstermektedir. Yaşadığı dönemin önemli olaylarının şahidi olmasının yanı sıra iyi bir gözlemci de olan Ömer Seyfettin, özellikle toplumu ilgilendiren konulara hiçbir zaman duyarsız kalmamıştır. Bu meseleleri kimi zaman edebî eserlerinde sanatsal bir bakış açısıyla, kimi zaman da fikrî yazılarında milletine karşı kendini sorumlu hisseden bir aydınının bakış açısıyla ele almıştır.

Bu çalışmada, ilk olarak fikrî yazılarından hareketle Ömer Seyfettin'in Türk dünyası algısı ele alınacaktır. Daha sonra, bu yazılarında Azerbaycan'la ilgili konulara ne şekilde yer verdiği incelenecektir. Ardından, Azerbaycan'da Ömer Seyfettin'le ilgili çalışmalar hakkında bilgiler verilip Aydın Abiyev tarafından Sovyetler Birliği döneminde hazırlanmış olan *Ömer Seyfettin'in Hayatı ve Yaradıcılığı*¹ adlı eser üzerinde geniş bir şekilde durulacaktır. Bu eserin içeriği, tekniği ve eserde tercih edilen eleştiri usulleri hakkında değerlendirmeler yapılacaktır.

1. Ömer Seyfettin'in Yazılarında Türk Dünyası

Osmanlı Devleti dışındaki Türk topluluklarının dili, edebiyatı, kültürü ve siyaseti, Ömer Seyfettin'in ilgilendiği ve eserlerinde yer verdiği konulardan olmuştur. Ömer Seyfettin'in edebî eserleri dışında kalan nesirlerinin Nâzım Hikmet Polat tarafından toplandığı çalışmaya göz atıldığı zaman, Türk dünyasıyla

¹ Eserin adı Türkiye Türkçesine "Ömer Seyfettin'in Hayatı ve Edebî Kişiliği" şeklinde aktarılabilir. Eserin tam metnine Azerbaycan Millî Kütüphanesinin resmî sayfasından ulaşılabilir: Erişim için bkz: <http://web2.anl.az:81/read/page.php?bibid=vtls000201481>

ilgili görüşlerinin yer aldığı birçok yazısı olduğu görülmektedir.² Bahsi geçen çalışmada yer alan "Türklerin Millî Bayramı: Yeni Gün Mart 9", "Kastî Anlamazlıklar", "Umumî ve Hususî Türkçe I - Abdullah Tukayef ve Lisanı", "Türkçeye Kimler Osmanlıca Der?", "İstanbul Türkçesi Hangisidir?", "Yarıncı Turan Devleti", "Mektep Çocuklarında Türklük Mefkûresi", "Amelî Turan Nasıl Doğabilir? I - İstatistik Müdüriyet-i Umûmiyesi", "Büyük Türklüğü Parçalayanlar Kimlerdir?", "Lisan Bağı", "Türkiye Haricindeki Türk Edebiyatı", "Millî Kuvvetimiz", "Türkçülük Fikri", "Türk Milliyetperverleri", "İnkılâplarda Kadın" ve "Azerbaycan'ın İstiklali Münasebetiyle" gibi yazılar aracılığıyla Ömer Seyfettin'in Türk dünyasıyla ilgili görüşlerini öğrenmek mümkündür.

Türk dünyasının Ömer Seyfettin'in eserlerindeki görünümü farklı araştırmalarda ele alınmıştır. Bunlardan biri Sabahattin Çağın tarafından kaleme alınan "Ömer Seyfettin'in Eserlerinde Türk Dünyası" başlıklı çalışmadır.³ Bu çalışmada Ömer Seyfettin'in Türk dünyasıyla yakından ilgilendiği, Osmanlı Devleti sınırları dışındaki Türk basınına takip ettiği, Türk toplulukları arasında dil ve kültür birliği oluşması yolunda çaba sarf ettiği ve eğer dil birliği sağlanırsa sınır birliğine gerek duyulmaksızın Turan'ın gerçekleşmiş olacağını düşündüğü ifade edilmiştir. Konuyla ilgili bir diğer çalışma Nâzım Hikmet Polat'ın "Ömer Seyfettin ve Türk Dünyası" başlıklı araştırmasıdır.⁴ Bu çalışmada Ömer Seyfettin'in Türk dünyasıyla ilgisi "Kozmopolitliğe Karşı Millîlik", "Bütün Türklük İçin Millî Edebiyat", "Türkiye Dışındaki Türk Dili ve Edebiyatı", "Türklük ve Ticaret Hayatı", "Edebiyat ve Ticaret Hayatı" ve "Fikir ve Duygu Birliği" başlıkları altında ele alınmış ve Ömer Seyfettin'in Türk dünyasıyla ilgili düşünce ve tekliflerinin günümüzde de geçerliliğini yitirmediği belirtilmiştir. Ömer Seyfettin ve Türk dünyası ilişkisinin değerlendirildiği bir diğer çalışma Dinçer Atay tarafından hazırlanmıştır.⁵ "Ömer Seyfettin'in Makalelerinde Türk Dünyasına Dair Düşünceleri" başlıklı bu incelemede, Ömer Seyfettin'in makalelerinde dile getirdiği görüşlerden hareketle Türk dünyasının İstanbul Türkçesini merkezine alan bir suurla bütünleşme gösterebileceği ve İsmail Gaspralı'nın hedeflerinin süreklilik arz etmesiyle Türk birliğinin meydana gelebileceği sonucuna varılmıştır. Bilgehan Atsız Gökdağ'ın hazırladığı "Ömer Seyfettin ve Türk Dünyası" başlıklı makale de

² Ömer Seyfettin, *Bütün Nesirleri (Fıkralar, Makaleler, Mektuplar ve Çeviriler)*, haz. Nâzım Hikmet Polat, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016.

³ Sabahattin Çağın, "Ömer Seyfettin'in Eserlerinde Türk Dünyası", *Kardaş Edebiyatlar*, 41(1997), s. 3-7.

⁴ Nâzım Hikmet Polat, "Ömer Seyfettin ve Türk Dünyası", *III. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu-Bildiriler Kitabı*, Bakü, 2016, s. 485-490.

⁵ Dinçer Atay, "Ömer Seyfettin'in Makalelerinde Türk Dünyasına Dair Düşünceleri", *Ömer Seyfettin İçin*, ed. Nâzım Hikmet Polat, Filiz Ferhatoğlu, İstanbul: Türk Ocağı Yayınları, 2020, s. 76-87.

konuyla ilgili önemli bilgiler içermektedir.⁶ Bu makalede Ömer Seyfettin'in Türk dünyasının birliği hususunda önceliği 'ilmî Turan'a verdiği, İstanbul Türkçesi vasıtasıyla bütün Türklerin birleşebileceği görüşünde olduğu, kültürel Türkçülük fikrini öne çıkardığı ve birden fazla Türk devletinin varlığından zarar gelmese de birden fazla Türk dilinin kullanılmasının Türklüğü parçalayabileceği düşüncesine sahip olduğu vurgulanmıştır. Konuyla ilgili son dönemlerde yapılmış araştırmalardan biri de Oğuzhan Karaburgu'ya aittir.⁷ "Ömer Seyfettin ve Türklüğün Millî Mefkûresi: Turan" başlığını taşıyan bu çalışmada Turan'la ilgili hususlara Ömer Seyfettin'in yazılarında ve şiirlerinde ne şekilde yer verildiği değerlendirilmiş ve Ömer Seyfettin'in bu konudaki tespit ve önerilerinin gerçekçi bir mahiyete sahip olduğunun altı çizilmiştir. Bunun yanı sıra, Türk dünyasının genel vaziyeti karşısında kimi zaman kederli bir tutum içinde olsa da Ömer Seyfettin'in her şeye rağmen ümitli olduğu ve Türk milletinin gaflet uykusundan er ya da geç uyanacağına inandığı belirtilmiştir. Burada bahsi geçen çalışmaların ortak özellikleri Ömer Seyfettin'in eserlerindeki Türk dünyası yansımalarına odaklanmış olmalarıdır. Bunların haricindeki başka çalışmalardan da Ömer Seyfettin'in Türk dünyası algısıyla ilgili bilgiler edinmek mümkündür.

2. Ömer Seyfettin'in Yazılarında Azerbaycan

Azerbaycan Türklüğünün siyasi ve kültürel meseleleri, Ömer Seyfettin'in Türk dünyasıyla ilgili yazılarında üzerinde çokça durduğu konulardandır. Örneğin "Azerbaycan'ın İstiklali Münasebetiyle"⁸ başlıklı yazısını, tamamen Azerbaycan'la ilgili meselelere ayırmıştır. Bu yazıda Azerbaycan Türklüğünün bağımsızlık hareketinin Avrupa tarafından da kabul edilmesine bağlı olarak birçok fikir dile getirilmiştir. Ömer Seyfettin, Azerbaycan Türklüğünün Avrupa ilmine, edebiyatına ve kavrayışına Anadolu Türklüğünden daha hızlı uyum sağladığını düşünmektedir. Anadolu Türklüğü, kendi edebiyatının yüksek seviyede olduğunu zannetse de Ömer Seyfettin'e göre Azerbaycan Türklüğü bu konuda üstün durumdadır. Yazar buna delil olarak Azerbaycan Türklerinin sahne edebiyatında yıllardır üst seviyede olduklarını ve bu alanda *Mirze Feteli Ahundzâde* gibi eserleri Batı dillerine çevrilmiş bir aydın yetiştirdiklerini göstermektedir. Bu yazıda üzerinde durulan bir başka husus, Anadolu ve Azerbaycan Türklerinin konuşup anlaşma noktasında hiçbir zorluk çekmedikleriyle ilgilidir. Azerbaycan Türklerinin 'millet' algısının Avrupalılar gibi olduğu ve İstanbul merkezli Millî Edebiyat cereyanını yakından takip ettikleri de bu yazıda ifade edilmektedir. Azerbaycan

⁶ Bilgehan Atsız Gökdağ, "Ömer Seyfettin ve Türk Dünyası", *Sonsuza Uzanan Ses: Ömer Seyfettin*, haz. Hülya Argunşah, Abdullah Şengül, Murat Gür, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020, s. 23-41.

⁷ Oğuzhan Karaburgu, "Ömer Seyfettin ve Türklüğün Millî Mefkûresi: Turan", *Vefatının 100. Yılında Ömer Seyfettin'e Armağan*, ed. Alev Snar Uğurlu, Selçuk Kırılı, Bursa: Türk Ocakları Derneği Bursa Şubesi, 2020, s. 231-238.

⁸ Ömer Seyfettin, *Bütün Nesirleri*, s. 821-823.

Türkleri, bağımsızlıklarını ilan etmelerinin üzerinden kısa bir süre geçmesine rağmen Osmanlı Devleti'nin asırlardan beri yapamadığı şeyleri de gerçekleştirmiştir. Türkçeyi resmî dil ilan etmeleri, eğitime, tiyatroya ve tarihe yüksek önem vermeleri bu faaliyetlerden bazılarıdır. Bu yazının sonunda Ömer Seyfettin, Türk sanatkârları için artık İstanbul'dan daha özgür bir muhitin var olduğunu ve bu muhitteki kardeşlerimizi yabancı gibi görmemek gerektiğine işaret etmektedir. Ayrıca Ömer Seyfettin'e göre Azerbaycan, millî edebiyatı ve Avrupa medeniyetini başta Hazar'ın doğusundaki Türklük olmak üzere bütün Turan'a yayma konusunda bir köprü görevi üstlenecektir. Bu sebeple Azerbaycan'ın bağımsızlığı, Turan'ın bağımsızlığının da anahtarıdır.

"Türkçeye Kimler Osmanlıca Der?"⁹ başlıklı yazıda Türk milletini inkâr etmek isteyenlerin ilk önce dili inkâr ettiklerinin ve Türk dilini parçalara ayırmak istediklerinin altını çizmektedir. Bu parçalardan birine de 'Azerbaycanca' adı verilmek istenmektedir. Ömer Seyfettin'e göre Azerbaycanca, Özbekçe ve Kırgızca gibi diller yoktur. Bunların her biri lehçedir. "Büyük Türklüğü Parçalayanlar Kimlerdir?"¹⁰ başlıklı yazıda da yine diğer Türk bölgeleriyle birlikte Azerbaycan'da konuşulan Türkçeden bahsetmekte ve bunun sadece bir lehçe olduğuna dikkat çekmektedir. "Lisan Bağ"ı¹¹ başlıklı yazıda ise Avrupa milletlerinin birbirleriyle iletişim kurmalarının zor olduğu, ancak İstanbullu bir Türk'ün, Azerbaycanlıların tiyatrosuna gittiği takdirde sadece 'kendim' kelimesi yerine 'özüm' ve 'ben şunu demek istiyorum ki...' cümlesi yerine 'ben şunu demek istirem ki...' gibi küçük şive farklılıkları dışında bir zorlukla karşılaşmayacağını belirtmektedir. "Türkiye Haricindeki Türk Edebiyatı"¹² başlıklı yazıda Ahmet Cevad gibi Azerbaycan şairlerinin millî vezinle şiirler yazmaya başladığını ifade etmektedir. Osmanlı Devleti'ndeki yazar ve şairlerin Azerbaycan muhitinden habersiz olduğu, buna karşılık Azerbaycan'da Sâbir gibi şairlerin Osmanlı'yı yakından takip ettiği ve nazireler yazdıklarını söylemektedir. Bu yazıda Ömer Seyfettin tarafından vurgulanan bir diğer husus, İstanbullu bir Ermeni ile Erivanlı bir Ermeni'nin birbirlerini kardeş olarak gördükleri gibi Anadolu, Azerbaycan, Kâşgar, Buhara, Semerkant ve Kırım Türklerinin de birbirlerini kardeş gibi görmesi gerekliliğidir.

Ömer Seyfettin, "Yarınki Turan Devleti"¹³ başlıklı yazısında Rusya'nın Azerbaycan'ı yutmaya çalıştığını belirtmektedir. "İnkılâplarda Kadın"¹⁴ başlıklı yazısında ise Azerbaycan, Türkistan, Buhara, Hive ve Fergana gibi bölgelerin uzun

⁹ Ömer Seyfettin, *age.*, s. 357-358.

¹⁰ Ömer Seyfettin, *age.*, s. 526-529.

¹¹ Ömer Seyfettin, *age.*, s. 653-654.

¹² Ömer Seyfettin, *age.*, s. 675-677.

¹³ Ömer Seyfettin, *age.*, s. 425-433.

¹⁴ Ömer Seyfettin, *age.*, s. 791-793.

süredir Türklükten koparılmaya çalışıldığı, ancak bir asırlık zulme rağmen Çarlık Rusyası'nın bile bunu başaramadığını ifade etmektedir.

Bu yazılardan anlaşıldığına göre Ömer Seyfettin, Azerbaycan Türklüğü ile Anadolu Türklüğünü birbirinden ayırmamaktadır. Ömer Seyfettin'in tavrı diğer Türk gruplarına karşı da bu şekilde iyimserdir. Anadolu ve Azerbaycan Türklüğünün aralarındaki lehçe farklılıklarının az olması ise Ömer Seyfettin'in Azerbaycan'a ayrıca önem vermesini sağlamıştır. Çünkü Ömer Seyfettin, Turan'ın sağlanmasının temel şartını dil birliğinde görmektedir. Bu birliğin İstanbul Türkçesi aracılığıyla sağlanacağını düşünmektedir. Azerbaycan Türklüğüyle Anadolu Türklüğünün birbirleriyle kolayca anlaşabilmeleri, bu yoldaki en önemli kazanımlardandır. Bunların yanı sıra Ömer Seyfettin, Azerbaycan Türklüğünün sanata ve edebiyata verdikleri önem ve Avrupa zihniyetini kavrayışlarıyla Osmanlı Devleti'ndeki Türklükten daha ileri olduklarını da samimi bir şekilde itiraf etmektedir. Anadolu-Türkistan hattında bir köprü görevi gördüğü için Turan'ın gerçekleşebilmesi için Azerbaycan'ın muhakkak bağımsız olması gerektiğine yönelik fikri de Ömer Seyfettin'in Azerbaycan'a atfettiği büyük önemin göstergelerinden biridir.

3. Azerbaycan'da Ömer Seyfettin Çalışmaları

Ömer Seyfettin'in yukarıda ele alınan yazılarında da belirttiği üzere Azerbaycan şair ve yazarları, Anadolu sahasındaki edebî gelişmeleri ve isimleri yakından takip etmekteydi. Bunun sonucunda Namık Kemal, Abdülhak Hâmid Tarhan, Recâizâde Mahmut Ekrem, Halit Ziya Uşaklıgil, Tefvik Fikret, Şemseddin Sami ve Mehmet Emin Yurdakul gibi önemli edebiyatçılar Azerbaycan'da sevilerek okunmuş ve örnek alınmıştır.¹⁵ Bu ilginin neticesinde Azerbaycan'da önce Osmanlı Devleti'nin, daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları içindeki edebiyatı ve edebiyatçıları ele alan bilimsel araştırmalar da yapılmaya başlanmıştır. Azerbaycan'da eserleri ve sanatkarlığı hakkında araştırmalar yapılan isimlerden biri de Ömer Seyfettin'dir.

Ömer Seyfettin ile ilgili Azerbaycan'dan yapılan çalışmaları "Sovyetler Birliği döneminde yapılan çalışmalar" ve "Sovyetler Birliği sonrasında yapılan çalışmalar" olmak üzere iki kısma ayırmak mümkündür. Sovyetler Birliği dönemi, her konunun ve her ismin rahatlıkla araştırıldığı bir dönem değildir. Yönetimin ilkeleriyle ters düşecek kişilerin ve eserlerin okunmasına ve araştırılmasına Sovyetler Birliği idaresi tarafından genellikle izin verilmemekteydi. Bahsi geçen dönemde Azerbaycan'da Ömer Seyfettin'le ilgili araştırmalar Aydın Abıyev tarafından gerçekleştirilmiştir. Abıyev, Ömer Seyfettin ile ilgili bir kitap ve çeşitli makaleler yayımlamıştır. 1968 yılında tez olarak savunduğu "Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaradıcılığı" başlıklı çalışması 1978 yılında kitap olarak

¹⁵ Yavuz Akpınar, *Azerî Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1994, s. 281.

yayımlanmıştır.¹⁶ Bu çalışma aşağıda ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Aydın Abıyev'in bunun haricindeki "Novella Ustası Ömer Seyfeddin ve Onun Rüşvet Hikâyesi"¹⁷, "Ömer Seyfeddin'in Yaradıcılığında Türk İctimai Hayatının Eksisi"¹⁸, "Ömer Seyfeddin Yaradıcılığında Mövhümatın Tenkidi"¹⁹ ve "Ömer Seyfeddin'in Muhiti ve Edebî Görüşleri"²⁰ başlıklı çalışmaları da Ömer Seyfettin'in eserleri ve sanatçı kişiliği hakkında Azerbaycan'da yapılmış kayda değer araştırmalardır.

Sovyetler Birliği sonrasındaki dönemle ilgili Nigar Nağıyeva tarafından Türkiye'de hazırlanan "1990'dan Günümüze Türkiye ve Azerbaycan Edebiyatlarının Karşılıklı Etkileşimi"²¹ başlıklı doktora tezinde Azerbaycan'daki Ömer Seyfettin çalışmaları hakkında bilgiler bulmak mümkündür. Hem bu çalışmada yer alan bilgiler aracılığıyla hem de Azerbaycan Millî Kütüphanesinin genel ağ sayfasında yaptığımız taramalar sonucunda Sovyetler Birliği sonrasındaki dönemde Ömer Seyfettin hakkında hazırlanmış bazı çalışmalara ulaşılmıştır.

Sovyetler Birliği sonrasındaki dönemde Ömer Seyfettin ile ilgili çalışmalar hususunda Fatima Dursunova ismi ön plana çıkmaktadır. Dursunova'nın "Ömer Seyfeddin'in Poetikası"²² başlıklı tez çalışması bunlardan biridir. Bunun haricinde Dursunova'nın "Ömer Seyfeddin'in Novellalarında Konflikt"²³, "Ömer Seyfeddin'in Türkçülük Üzerine Yazıları"²⁴, "Ömer Seyfeddin'in Nesrinin Poetik Özellikleri"²⁵, "XX. Asrın İlk Çeyreğinde Türkiye'de Edebî İstikametler ve Yeni Türk Nesrinin Formalaşmasında Ömer Seyfeddin'in Rolü"²⁶ ve "Ömer Seyfeddin Nesrinin Bedii

¹⁶ Aydın Abıyev, *Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaradıcılığı*, Bakü: Elm Neşriyyatı, 1978.

¹⁷ Aydın Abıyev, "Novella Ustası Ömer Seyfeddin ve Onun Rüşvet Hikâyesi", *Ulduz Jurnalı*, 5 (1967), s. 40-41.

¹⁸ Aydın Abıyev, "Ömer Seyfeddin'in Yaradıcılığında Türk İctimai Hayatının Eksisi", *Genc Alimlerin Elmi-Nezeri Konferansının Materialları*, Elmler Akademiyası Neşriyyatı, 1967, s. 39-40.

¹⁹ Aydın Abıyev, "Ömer Seyfeddin Yaradıcılığında Mövhümatın Tenkidi", *Elmler Akademiyası Heberleri*, 1 (1968), s. 28-37.

²⁰ Aydın Abıyev, "Ömer Seyfeddin'in Muhiti ve Edebî Görüşleri", *Türk Filologiyası Meseleleri*, Bakü: Elm Neşriyyatı, 1971, s. 61-73.

²¹ Nigar Nağıyeva, "1990'dan Günümüze Türkiye ve Azerbaycan Edebiyatlarının Karşılıklı Etkileşimi", Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

²² Fatima Dursunova, "Ömer Seyfeddin'in Poetikası", Doktora Tezi, Bakü: AMEA Şerqşünaslıq Enstitüsü, 2007.

²³ Fatima Dursunova, "Ömer Seyfeddin'in Novellalarında Konflikt", *Dil ve Edebiyyat Jurnalı*, 2/20 (1998), s. 118-120.

²⁴ Fatima Dursunova, "Ömer Seyfeddin'in Türkçülük Üzerine Yazılan", *Dil ve Edebiyyat Jurnalı*, 4/22 (1999), s.107-109.

²⁵ Fatima Dursunova, "Ömer Seyfeddin'in Nesrinin Poetik Özellikleri", *Elmi Ahtarışlar Jurnalı*, 2004, s. 131-135.

²⁶ Fatima Dursunova, "XX. Asrın İlk Çeyreğinde Türkiye'de Edebî İstikametler ve Yeni Türk Nesrinin Formalaşmasında Ömer Seyfeddin'in Rolü", *Dil ve Edebiyyat Jurnalı*, 6/48 (2005), s. 78-80.

Dil Hususiyetleri"²⁷ gibi araştırmaları da mevcuttur. Ayten Abbasova'nın "20. Asrın Evvellerinde Türkiye'de Millî Edebiyat Cereyanı ve Ömer Seyfeddin"²⁸ başlıklı incelemesi, Arzu Memmedhanlı'nın "20. Asrın Evvellerinde Türk Dilinin Saflaşması Prosesinde Ömer Seyfeddin'in Rolü"²⁹ başlıklı çalışması ve Aynur Novruzova'nın "Ömer Seyfettin'in Çocuk Hikâyelerinde Millî ve Manevi Değerlerin Sanatsal Yansıması"³⁰ başlıklı araştırması Ömer Seyfettin ile ilgili Azerbaycan'da son yıllarda yapılmış yayınlara örnek olarak gösterilebilir. Bunların haricinde Türk edebiyatını konu edinen edebiyat tarihlerinde ya da antolojilerde de Ömer Seyfettin ile ilgili bilgilere rastlamak mümkündür.

Akademik araştırmaların yanı sıra Ömer Seyfettin'in edebî eserlerinin Azerbaycan Türkçesine aktarılması da söz konusudur. Özellikle *Edebiyat ve Kaspi* gazetelerinde Ömer Seyfettin'in "Rüşvet", "Kızılelma Neresi?", "Ant" ve "Kesik Bıyık" gibi hikâyeleri Azerbaycan Türkçesine aktararak yayımlanmıştır. Bunun yanı sıra İsmayıl Umudlu ve Şefike Guliyeva tarafından Azerbaycan Türkçesine aktarılmış 30 hikâyesi bir kitapta toplanmıştır.³¹ Ayrıca gazete ve dergilerde de Ömer Seyfettin ile ilgili değerlendirme yazılarına ulaşmak mümkündür. Örneğin, Elman Guliyev'in *Halk Cebhesi* gazetesinde kaleme aldığı "Bir Ateşdir Alovu Var Külü Yok"³² başlıklı çalışmasında Ömer Seyfettin'in sanatının çeşitli yönleriyle birlikte şairlik yönüne de değinilmekte ve Ömer Seyfettin övülmektedir. Şefike Şefa tarafından *Edalet* gazetesinde yayımlanan "Edebî Adlar: Ömer Seyfeddin / Türkçülüğü Yayan, Lakin Türk Kahramanlarını Başkesen, Kaniçen Tesvir Eden Başkesik Yazıcı"³³ başlıklı yazıda ise Ömer Seyfettin, ağır bir şekilde eleştirilmektedir. Bu eleştirilerin sebebi, Safevî Devletinin kurucusu Şah İsmail'in "Pembe İncili Kaftan" adlı hikâyede Ömer Seyfettin tarafından oldukça kötü, hatta vahşi bir insan olarak yansıtılmasıdır.

4. Aydın Abıyev'in "Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaradıcılığı" Adlı Eserinin İncelenmesi

Azerbaycan'da yapılmış çalışmalar gözden geçirildiğinde Ömer Seyfettin hakkında hazırlanmış ilk kitap çalışmasının Aydın Abıyev tarafından

²⁷ Fatima Dursunova, "Ömer Seyfeddin Nesrinin Bedii Dil Hususiyetleri", *Elmi Ahtarışlar Jurnalı*, 19(2006), s. 78-81.

²⁸ Ayten Abbasova, "20. Asrın Evvellerinde Türkiye'de Millî Edebiyat Cereyanı ve Ömer Seyfeddin", *Şerq Filologiyasının Aktual Problemleri*, 2011.

²⁹ Arzu Memmedhanlı, "20. Asrın Evvellerinde Türk Dilinin Saflaşması Prosesinde Ömer Seyfeddin'in Rolü", *Müasir Azerbaycan Filologiyası - Konferans Materialları*, 2011.

³⁰ Aynur Novruzova, "Ömer Seyfettin'in Çocuk Hikâyelerinde Millî ve Manevi Değerlerin Sanatsal Yansıması", *VI. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri*, 2019, s. 423-428.

³¹ Ömer Seyfeddin, *Hekayeler*, Akt. İsmayıl Umudlu, Şefike Guliyeva, Bakü: Altun Kitab, 2013.

³² Elman Guliyev, "Bir Ateşdir Alovu Var Külü Yok", *Halk Cebhesi*, 29 Aralık 2018, s. 14.

³³ Şefike Şefa, "Edebî Adlar: Ömer Seyfeddin / Türkçülüğü Yayan, Lakin Türk Kahramanlarını Başkesen, Kaniçen Tesvir Eden Başkesik Yazıcı", *Edalet*, 11 Ocak 2018, s. 7.

yayımlandığı görülmektedir. 1968 yılında tez olarak hazırlanan bu çalışma 1978'de kitap olarak yayımlanmıştır. Abıyev'in eseri, 159 sayfadan ibarettir ve Kiril harfleriyle basılmıştır. Eserin redaktörü, Azerbaycan'da edebiyat araştırmalarının önemli isimlerinden Hamit Araslı'dır. Yukarıda da belirtildiği üzere Aydın Abıyev, bu eserin haricinde de Ömer Seyfettin ve eserleri hakkında makaleler yayımlamıştır. Türkiye'de Ömer Seyfettin hakkında hazırlanan çalışmaların taranması sonucunda araştırmacıların genel olarak Aydın Abıyev'in "Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaradıcılığı" adlı eserinden istifade etmemiş oldukları tespit edilmiştir. Eserin dilinin Azerbaycan Türkçesi olması, Kiril harfleriyle basılması ve Türkiye'de az sayıda kütüphanede bulunması Türkiye'deki araştırmacıların bu eserden yeterince faydalanamamalarının sebepleri olabilir. Her ne kadar Ömer Seyfettin'in hayatı ve eserleriyle ilgili olarak Türkiye'de onlarca çalışma yapılmış ve 2021 yılı itibarıyla Aydın Abıyev'in bu çalışmasını tez olarak savunmasının üzerinden 53, kitap olarak yayımlanmasının üzerinden 43 yıl geçmişse de Ömer Seyfettin ve eserleriyle ilgili ilgi çekici tespitlerde bulunmuş olması eserin günümüz araştırmalarında bir kaynak olarak kullanılabileceğini düşündürmektedir. Bu şartlar göz önünde bulundurularak bahsi geçen eser, araştırmacılara fikir vermek amacıyla geniş bir şekilde değerlendirilmiştir.

I. Bölüm

Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaradıcılığı adlı eserin ilk bölümü "20. Esrin Evvellerinde Türkiye'nin İctimai-Tarihî Şeraiti ve Edebiyyatının Veziiyeti"³⁴ başlığını taşımaktadır. Yazar, Ömer Seyfettin'in hayatı ve eserleriyle ilgili incelemelerine geçmeden önce Ömer Seyfettin'in yazı faaliyetlerinin gerçekleştiği dönem hakkında bilgiler vermiştir. Bu bilgilerden eserin ilerleyen bölümlerindeki yorumlarında faydalandığı da görülmektedir. Bu bölümde yazar tarafından dile getirilen hususlar genel olarak şöyledir:

1. Türkiye³⁵ bu dönemde birçok yönden dışa bağımlıdır. Üretim yükünün önemli bir kısmını üstlenen köylüler de zor durumdadır. 1905'teki Rus Meşrutiyeti, Türkiye'yi de etkilemiş ve bir süre sonra Türkiye'de de Meşrutiyet ilan edilmiştir. Dönemin öne çıkan siyasi gücü İttihat ve Terakki Cemiyeti'dir. Bu cemiyet yönetimde etkili olunca Osmanlılık politikasını uygulamıştır. Bunun yanı sıra Avrupa'yla mücadelede yetersiz kalmanın yanı sıra Almanya ile anlaşmalar yapmışlardır. Trablusgarp ve Balkan Savaşları sonucunda ülkenin vaziyeti kötüleşmiştir. Balkan Savaşlarının sonucunda İttihat ve Terakki Cemiyeti, Pantürkizm fikrini öncelemiştir. I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte genel

³⁴ Bu başlığın Türkiye Türkçesindeki karşılığı "20. Asrın Başlarında Türkiye'nin Sosyal ve Tarihî Ortamı ile Edebiyatının Vaziyeti" şeklindedir. bkz. Abıyev, *Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaradıcılığı*, s. 3-22.

³⁵ Yazar, Osmanlı Devleti'nin son yıllarından bahsetmekte ve bu dönem için Türkiye adlandırmasını kullanmaktadır.

vaziyetteki kötüleşme artarak devam etmiştir. Savaşın ardından Türkiye'deki halk, Türkiye toprağını korumaya karar vermiş ve İstiklal Mücadelesini başlatmıştır.³⁶

2. II. Abdülhamit dönemindeki sansürden dolayı yazarlar ve gazeteler fikirlerini açıkça dile getiremedikleri için bu dönemde ümitsizlik ve keder havası hâkimdir. II. Meşrutiyet ile birlikte edebî hayat canlanmış ve eski devrin takipçilerinin yanı sıra yeni arayışlar içindeki şair ve yazarlar da eserler vermeye başlamıştır. Bu dönemdeki eserlerde realist bakış açısı ön plandadır. Servet-i Fünûncular bu dönemde faaliyetlerine bireysel olarak devam etmişlerdir. Bu dönemde Servet-i Fünûncuların zayıf bir devamı niteliğinde Fecr-i Âtî grubu ortaya çıkmıştır. "Türk Neoklasizmi" yaratmaya çalışan bu grup, ülkenin sosyal vaziyetlerini incelememiştir. Bu grubun faaliyetleri, halkın dertlerini yansıtamadıkları için uzun süre devam edememiştir. Bahsi geçen gruplar içinde baskıya ve zulme karşı sesini yükseltebilen en önemli kişi Tefvik Fikret'tir. Aynı dönemlerde faaliyet göstermeye başlayan Millî Edebiyatçılar ise edebiyatla halkı buluşturma konusunda daha başarılı olmuştur. Dilde sadeleşme başta olmak üzere, birçok reform gerçekleştirmişlerdir.³⁷

3. Dönemin İslamcı görüşe sahip en önemli ismi Mehmet Âkif Ersoy'dur. Pantürkçülerin *Türk Yurdu*, *Türk Derneği* ve *Halka Doğru* gibi yayın organları vardır. En etkili isimleri Ziya Gökalp'tir. Bunun yanı sıra Yusuf Akçura, Veled Çelebi, Mehmet Fuat Köprülü, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Ahmet Ağaoğlu, Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Mehmet Emin Yurdakul gibi isimlerin bu yolda faaliyetleri mevcuttur. Pantürkist ruhlu eserlerin sayısı bu dönemde artmıştır. Bunların yanı sıra devrin sosyal gerçekliklerini yansıtan eserlerin sayısı da bu dönemde artmaya başlamıştır. Hüseyin Rahmi Gürpınar, bu yönde eserler veren önemli bir yazardır. Gürpınar'dan başka Refik Halit, Yakup Kadri ve Ömer Seyfettin de eserlerinde gerçekçi manzaralara yer vermiş diğer isimlerdir.³⁸

4. Hikâye türü, kısa olması sebebiyle verilmek istenen mesajları daha kolay ulaştırabilmektedir. Hacminden dolayı basılması da daha kolaydır ve bu sebeple bahsi geçen dönemde bu edebî türe rağbet artmıştır. 19. asrın ikinci yarısından sonra Ahmet Mithat Efendi ve Samipaşazâde Sezai gibi isimler hikâye türüne örnekler vermiştir. Ancak Tanzimat döneminde tiyatroya ilgi daha fazla olmuştur. Servet-i Fünûncularla birlikte roman ve hikâye türüne ilgi artmıştır. Ömer Seyfettin, Refik Halit ve Aka Gündüz gibi yazarların hikâyeleri, konuları ve teknik yönleriyle güçlü örnekler olmuştur. Bu yazarlar, konuyu İstanbul'un dışına

³⁶ Abıyev, *Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaradıcılığı*, s. 3-7.

³⁷ Abıyev, *age.*, s. 7-9.

³⁸ Abıyev, *age.*, s. 9-11.

çıkarmışlar, köylünün hayatını ele almışlar, dil ve şekil yönünden gelişme göstermişlerdir.³⁹

5. Refik Halit'in Anadolu insanını birçok yönden ele aldığı *Memleket Hikâyeleri* adlı eseri bu yönleriyle oldukça değerlidir. Refik Halit'in "Boz Eşek" hikâyesi ile Celil Memmedguluzâde'nin "Danabaş Kendinin Ehvalatları" adlı hikâyesindeki kahramanlar birbirlerine benzemektedir. Bu benzerliğin sebebi ise muhitlerin benzerliğidir. Refik Halit'in "Kuvvete Karşı" hikâyesi Türk edebiyatında Amerikan emperyalizmine karşı ilk eleştiridir. Bunların yanı sıra Refik Halit, çiftçi ve köylü karakterini Türk hikâyesine getiren, işçi sınıfının ağır vaziyetine ışık tutan ilk hikâyecilerdendir. Dönemin bir diğer önemli hikâyecisi Ömer Seyfettin'in de yakın arkadaşı olan Aka Gündüz'dür. O da köy ve kadın mevzularını sıklıkla işlemiştir. Refik Halit'in "Yatık Emine" adlı hikâyesindeki Emine ile Aka Gündüz'ün "İki Süngü Arasında" adlı eserindeki Emine arasında benzerlikler vardır.⁴⁰

6. 20. asrın başlarında hikâye türünün temsilcileri elbette sadece Refik Halit ve Aka Gündüz değildir. Halide Edip, Yakup Kadri ve Reşat Nuri gibi isimler de bu türe önemli ürünler kazandırmıştır. Ama hikâyenin bu dönemdeki en güçlü temsilcisi şüphesiz Ömer Seyfettin'dir.⁴¹

Bu bölümü genel olarak değerlendirmek gerekirse eserin yazarı Aydın Abıyev, Osmanlı Devleti'nin 20. asrın başında her bakımdan kötü bir vaziyette olduğunu ve bu durumun II. Abdülhamit'in baskıcı yönetim tarzı, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin başlangıçtaki Osmanlılık siyaseti ve bu grubun daha sonra Almanya ile yaptığı işbirliği gibi sebeplerden kaynaklandığını belirtmektedir. Bu eserin Sovyetler Birliği döneminde yazılmış olması, yazarın İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Almanya ile olan ilişkilerini eleştirmesinde etkili olmuştur.

Fecr-i Âfâcilerin toplumu ilgilendiren konulara önem vermemesi de yazarın bu bölümde eleştirdiği bir diğer husustur. Toplumsal olayları eserlerine taşıyan Hüseyin Rahmi Gürpınar, Refik Halit Karay, Aka Gündüz ve Ömer Seyfettin'i kayda değer örnekler olarak sunması ise yazarın bir edebî eseri başarılı saymasındaki ölçütünün ne olduğunu ortaya koymaktadır. Bu da *Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaradıcılığı* başlıklı eserin yazıldığı coğrafyayla ilgili bir durumdur. Eserin yazıldığı yıllarda Azerbaycan, Sovyetler Birliği sınırları içindeydi. Bu dönemde Sovyetler Birliği'nde edebî eser yazımında ve eser incelemelerinde başvurulan başlıca yöntem ise Marksist eleştiriye bağlı olarak geliştirilmiş 'Sosyalist realizm' anlayışıdır. Bu anlayışa göre bir edebî eser; sınıf çatışmalarını konu edindiği, Sosyalizm fikrini tebliğ edebildiği, eserde yer verilen ana kahramanın toplumun içinden olduğu ve bu kahramanın toplum yararına işler

³⁹ Abıyev, *age.*, s. 12-14.

⁴⁰ Abıyev, *age.*, s. 14-21.

⁴¹ Abıyev, *age.*, s. 22.

yaptığı ölçüde değerlidir. Douglas Kellner'in, "Marksist Eleştiri" başlıklı yazısındaki şu ifadeleri, Sovyetler Birliği dönemindeki sanat ve eleştiri anlayışını ortaya koymaktadır:

Marksist eleştirinin estetik teori ve eleştiriye diğer önemli bir katkısı, Mehring'in edebiyat ve drama üzerine yazıları (1893) ile Plekhanov'un (11 Aralık 1856-30 Mayıs 1918) sanatı belirli sosyal durumların yansıtılması ve yaratıcısının sınıfının bakış açısına indirgediği estetik teorisidir (1912). Lenin, sanatçıları devrimci fikirlere hizmete davetle, sanata yönelik oldukça dar bir enstrumantal yaklaşımı muhafaza ederken, Plekhanov, uygulamada, sanatkârane üretimin çeşitliliği üzerinde durdu. Rusya Devrimi ilk on yılında sanatın dramatik bir şekilde yaygınlaşıp çoğaldığına şahit oldu. Trotsky, Rus Biçimcilerini eleştirmesine ve proletaryan edebiyatı savunmasına rağmen, sanatın üslup ve ekollerinin geniş olması gerektiği düşüncesini savundu. Buna karşılık, Stalin ve onun kültür komiseri Zydanov, Sovyet Cumhuriyetini geliştiren sosyal sistemleri, kurumları ve değerleri idealleştirmek için, realist tekniklerden faydalanan ve sosyalist ideolojiyi ilerleten bir sanatçı bakışını gerekli kılan dar bir sosyal gerçekçilik estetiğini destekledi.⁴²

Yazarın da bahsi geçen eserleri değerli bulması, Sovyetler Birliği rejimi tarafından yazarlara ve araştırmacılara zorunlu tutulan bakış açısıyla doğrudan ilgilidir. Bu bölümde yazarın Refik Halit'le Celil Memmedguluzâde'nin eserleri arasında ve yine Refik Halit ile Aka Gündüz'ün eserleri arasında yaptığı karşılaştırmalar ise karşılaştırmalı edebiyat araştırmaları bakımından değerli örneklerdir.

II. Bölüm

Eserin ikinci bölümü "Ömer Seyfeddin'in Heyatı"⁴³ başlığını taşımaktadır. Bu bölümde yazar tarafından verilen bilgileri şu şekilde belirtmek mümkündür:

1. Doğum tarihi, yeri, ailesi ve eğitim aldığı okullar hakkında bilgiler verildikten sonra edebî faaliyetlerine ilk olarak Edirne'de okurken Tefvik Fikret etkisiyle yazdığı şiirlerle başladığı belirtilmiştir. Ömer Seyfettin, Mekteb-i Harbiye'de okurken okuldaki hafiye gruplarına karşı düzenlenen boykota arkadaşı Aka Gündüz⁴⁴ ile birlikte katılmıştır. Harbiye'de okumasının sebebi, babasının bu yöndeki isteğidir. Burada okurken 'Deli Ömer' ve 'Antipirin' gibi lakaplarla anılmıştır.⁴⁵

2. İlk şiiri ve ilk mensur eseri *Mecmua-i Edebiyye*'de yayımlanmıştır. Mezun olunca önce İzmir'e atanmıştır. Burada da yazı faaliyetlerine devam etmiştir. İzmir'de Şahabettin Süleyman ve Baha Tefvik ile kurduğu münasebet hayatını

⁴² Douglas Kellner, "Marksist Eleştiri", çev. Mustafa Özşarı, *Akademik Kaynak*, 4/ 7-8 (2016), s. 56.

⁴³ Bu başlığın Türkiye Türkçesindeki karşılığı "Ömer Seyfettin'in Hayatı" şeklindedir. bkz. Abıyev, *Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaratıcılığı*, s. 23-30.

⁴⁴ Ömer Seyfettin'in Aka Gündüz ile olan dostluğu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Âbide Doğan, "Millî Edebiyat Döneminin Ayrılmaz Üçlüsü: Ömer Seyfettin, Aka Gündüz ve Ali Canip", *XV. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri Kitabı*, 2020, s. 1-8.

⁴⁵ Abıyev, *Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaratıcılığı*, s. 23-24.

etkilemiştir. Burada Fransızca'yı mükemmel derecede öğrenmiştir. İzmir'den sonra Rumeli'deki birliklere görevlendirilmiştir. Burada görevdeyken yazdığı yazılarını İstanbul ve Selanik'teki yayın organlarına göndermiştir. Güncel olaylara kayıtsız kalmamıştır. Balkanlar'daki gözlemleri, hikâyelerine de yansımıştır.⁴⁶

3. Askerlikten istifa edip kendini tamamen yazı faaliyetlerine vermiştir. Birçok gazete ve dergide yazıları ve tercümelemleri yayımlanmıştır. Kimi zaman "Perviz" imzasını kullanmıştır. Ali Canip ile tanışması ve *Genç Kalemler* dergisinin kurulup idare edilmesi de bu dönemdedir. Bu dergiyle birlikte yazarlığının yanı sıra fikir adamlığıyla da öne çıkmıştır. Bütün aydınları sade dille yazmaya davet etmesi önemli bir gelişme olmuştur. Bu görüşlerini fikir seviyesinde bırakmayıp hikâyeleri aracılığıyla da örneklemiştir.⁴⁷

4. Osmanlı Devleti'nin yeniden savaş sürecine girmesiyle tekrar orduya çağrılmış ve yazı faaliyetleri bir süre kesintiye uğramıştır. Bu sırada Yunanlara esir düşmüştür. Esirliği süresince yazdığı yazılarını Ali Canip'e gönderip bastırtmıştır. Ayrıca bu sırada günlük de tutmuştur. Esirlikten kurutulup dönünce askerliği tekrar bırakmıştır. Öğretmenlik ve yazarlık faaliyetlerine ağırlık vermeye başlamıştır. *Yeni Mecmua*'da birçok yazısı yayımlanmıştır. *Yeni Mecmua*'nın kapanması ve eşinden ayrılmasıyla sıkıntılı bir sürece girmiştir. Ayrıca savaşın mağlubiyetle sonuçlanmasından da çok etkilenmiştir. Bu sıkıntılarının hepsini yazarak aşmaya çalışmıştır. En üretken olduğu dönemler bu süreçte başlamıştır. En verimli çağındayken 36 yaşında vefat etmiştir. Genç yaşında vefat etmesine rağmen Türk nesrinin gelişmesinde rolü büyüktür ve Türk nesrine istikamet veren en önemli isimlerdendir.⁴⁸

Bu bölümde yazar tarafından Ömer Seyfettin'in hayatının en önemli noktalarına ışık tutulmuştur. Bazen Ömer Seyfettin'in hayatıyla ilgili detaylı bilgiler de verilmiştir. Bu bölümde yazar tarafından dile getirilen dikkat çekici bir görüş, Ömer Seyfettin'in milliyetçilik fikirlerinin Balkan Savaşları'nda esir düşmesi ve savaşın acı neticelerine bağlı olarak geliştiği yönündedir. Ancak edebî eserlerinin yanı sıra fikrî eserleri de göz önünde tutulduğunda Ömer Seyfettin'in Balkan Savaşları'ndan önce de millî bir bilince sahip olduğu açıktır. Bu durumun en önemli delillerinden biri *Genç Kalemler* dergisinde 21 Nisan 1911'de yayımlanan "Yeni Lisan" başlıklı yazısıdır. Balkan Savaşları'ndan bir buçuk yıl önce yayımlanmış olan bu yazıda Ömer Seyfettin'in millî bir bilince sahip olduğunu gösteren pek çok kısım vardır. Bunlardan biri şu şekildedir:

İşkodra'dan Bağdat'a kadar bu kıt'ayı, bu Osmanlı memleketini işgal eden Turanî ailesi, Türkler ancak kuvvetli ve ciddî bir terakki ile hâkimiyetlerinin mevcudiyetlerini

⁴⁶ Abıyev, *age.*, s. 24-25.

⁴⁷ Abıyev, *age.*, s. 25-27.

⁴⁸ Abıyev, *age.*, s. 27-30.

muhafaza edebilirler. Terakki ise ilmin, fennin, edebiyatın hepimizin arasında intişarına vabestedir. Ve bunları neşir için evvela lazım olan millî ve umumî bir lisandır.⁴⁹

Bu cümlelerden de anlaşıldığı üzere yazarın görüşünün aksine Balkan Savaşları'ndan önce de Ömer Seyfettin'in dünyayı algılama tarzı millî bir niteliktedir. Ancak Balkan Savaşları'nın, Ömer Seyfettin'in bu görüşlerinin daha somut bir biçime bürünmesini sağladığını da belirtmek gerekir. Balkan Savaşları, Ömer Seyfettin'in yanı sıra dönemin millî hassasiyete sahip bütün şair ve yazarlarını etkilemiştir. Taştan'ın konuyla ilgili şu değerlendirmesi, Türkçülük fikrini benimsemiş Türk aydınlarının Balkan Savaşları'ndan sonraki ruh hâlini özetlemektedir:

Balkanlar'ın elinden çıkması ile birlikte yönünü Avrupa'dan Asya'ya çeviren Osmanlı aydınları, karşılarında müphem ama bir o kadar da cazip bir Turan ülkesi bulmuşlardır. Yitik vatan psikolojisiyle kendilerine yaşanabilir bir alan arayan Türkçülerin atayurt nostaljisi, yakın geçmişi, bilhassa Balkan tahassürünü bilinçaltına atma ve tarihe öykünerek muhayyel bir vatan yaratma arzusunun tezahürüdür.⁵⁰

III. Bölüm

Hayatıyla ilgili bilgilerin verildiği bölümden sonra Ömer Seyfettin'in eserlerinin ve sanatkârlık yönünün incelendiği bölümler başlamaktadır. Yazar, Ömer Seyfettin'in yazarlık sürecini kendi içinde "I. Dünya Savaşına Kadar", "Savaş Yılları" ve "Savaş Sonrası" olmak üzere üç kısma ayırmaktadır. Eserlerin incelendiği bölümler de bu tasnife göre düzenlenmiştir. Bu bölümlerden ilki "Genç Yazıcının İlk Tenkid Hedefleri"⁵¹ başlığını taşımaktadır. Bu bölümde yazar tarafından dile getirilen hususlar şunlardır:

1. Ömer Seyfettin'in eserleri 1900-1920 arasındaki sürecin aynasıdır. Toplumda cereyan eden her olayın onun eserlerinde yansımaları görmek mümkündür. Yazı faaliyetlerini 'savaşa kadar', 'savaş dönemi' ve 'savaş sonrası' olmak üzere üçe ayırmak mümkündür. Birinci dönem 1900'de *Mecmua-i Edebiyye*'de yayımlanmış olan şiiriyle başlamaktadır. İlk dönemde dili Servet-i Fünûncuların dili gibi olsa da konularını hayattan almıştır. Namık Kemal ve Tevfik Fikret'in etkisinde kaldığı açıktır. İlk hikâyesi dönemin yönetimi tarafından sansüre uğramıştır. Sansüre uğramasının sebebi ise hikâyede kullanılan dönemin yasaklı bazı kelimeleridir. İlk devirlerden itibaren satirik tarzda eserler yazmıştır. Önceki dönemlerde hiciv daha çok şiir aracılığıyla yapılmaktaydı. Mensur hiciv örnekleri bu dönemde artmıştır.

⁴⁹ Yazının tamamı için bkz. Ömer Seyfettin, *Bütün Nesirleri*, s. 202-210.

⁵⁰ Yahya Kemal Taştan, *Balkan Savaşları ve Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, İstanbul: Ötüken, 2017, s. 211-212.

⁵¹ Bu başlığın Türkiye Türkçesindeki karşılığı "Genç Yazarın İlk Eleştiri Hedefleri" şeklindedir. bkz. Abıyev, *Ömer Seyfettin'in Heyatı ve Yaradıcılığı*, s. 31-70.

Ömer Seyfettin; eskimiş ahlak kurallarını, işe yaramaz sosyal hayat tarzını ve millî medeniyeti inkâr edenleri sıklıkla eleştirmiştir.⁵²

2. Yazarlık hayatı tek bir çizgide devam etmemiştir. İlk döneminde dinî hurafeler ve gerilik gibi konulara ağırlık vermiş olsa da güncel meselelerle ilgili olmayan, sadece eğlence amaçlı eserler de kaleme almıştır. Bu dönemdeki bazı hikâyeleri lirik bir tona sahip olsa da gericilik ve adaletsizlik gibi meseleler somut bir şekilde işlenmiştir. Lirik hikâyelerini kendi içinde 'felsefi', 'otobiyografik' ve 'ailevi' olmak üzere 3 gruba ayırmak mümkündür. Felsefi hikâyelerinde genelde bir kahraman vardır ve hikâye onun ağzından verilmiştir. Kahramanın kendi fikirleri arasında bir çatışma söz konusudur. Otobiyografik hikâyelerinde de ince bir lirizm hâkimdir. Hayat hakkındaki ilk düşüncelerini bu hikâyelerinde görmek mümkündür. Ayrıca, bu hikâyeleri aracılığıyla bahsi geçen devirlerin başta eğitim tarzı olmak üzere birçok özelliği hakkında bilgi edinmek de mümkündür. "Kaşağı", "Ant" ve "Falaka"⁵³ hikâyeleri bu duruma örnek olarak verilebilir. Ailevi konuları işlediği hikâyelerinde ise acı bir gülümse vardır. Bu gruba giren hikâyelerde genellikle burjuva sınıfının günlük yaşamına ışık tutmuş ve bu sınıfın ahlaka ters işlerini eleştirmiştir. "Koleksiyon", "Aşk ve Ayak Parmakları", "Bir Vasiyetname", "Miras" ve "Muhteri" gibi hikâyeler bu duruma örnektir.⁵⁴

3. Ömer Seyfettin, bu dönemdeki hikâyelerinde kadın meselesi üzerinde de sıklıkla durmuştur. En çok eleştirdiği durumlardan biri kadınlara kara çarşaf giydirilmesidir. Ailelerin evlilik işlerinde oynadıkları rol ve evlenme usullerindeki gerilik, Ömer Seyfettin'in eleştirdiği diğer durumlardır. Özellikle cehaletin kadınları bu duruma sürüklediğini düşünmektedir. "Bahar ve Kelebekler", "Aşk Dalgası", "Bir Temiz Havlu Uğruna", "Eleğimsağma" ve "Antiseptik" gibi hikâyelerde bu meseleler ele alınmaktadır.⁵⁵

4. II. Meşrutiyet ve sonrasındaki hadiselerin sonucunda oluşan sosyal ortam Türkçülüğü gerekli kılmış, Ömer Seyfettin de buna kayıtsız kalmamıştır. Millî dil ve edebiyat fikirlerini kuvvetli bir şekilde millete aktarabilmek için bir gruba ihtiyaç duymuş ve *Genç Kalemler* dergisiyle bunu sağlamıştır. Bu derginin muhitinde Ziya Gökalp'ın da olması Ömer Seyfettin'i etkilemiştir. Balkan

⁵² Abıyev, *Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaratıcılığı*, s. 31-33.

⁵³ İnceleme bölümlerinde bahsi geçen bazı hikâyelerin adları Azerbaycan Türkçesine de aynı şekilde aktarılmıştır. "Falaka", "Miras", "Müjde" ve "Bomba" gibi hikâyeler bu duruma örnektir. Buna karşılık, bazı hikâyelerin adlarındaki kelimelerin Azerbaycan Türkçesinde farklı kullanımları olduğu için yazar tarafından zaman zaman yeni adlandırmalara başvurulmuştur. Örneğin, "Ant" hikâyesi bu eserde "Siğe Gardaşlar" adıyla ele alınmıştır. Bir başka örnek olarak "Bir Temiz Havlu Uğruna" hikâyesinin adı bu eserde "Bir Temiz Destmaldan Ötrü" şeklinde Azerbaycan Türkçesine aktarılmıştır. Tarafımızdan hazırlanan bu çalışmada ise hikâye adlarında karışıklık yaratmamak için incelenen eserden bağımsız olarak hikâyelerin tamamı Türkiye Türkçesindeki orijinal adlarıyla belirtilmiştir.

⁵⁴ Abıyev, *Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaratıcılığı*, s. 33-46.

⁵⁵ Abıyev, *age.*, s. 46-56.

Savaşlarındaki esirlik dönemi ve bu savaşların neticesi de Ömer Seyfettin'in milliyetçilik görüşlerine etki etmiştir. Yazarın milliyetçilik içeriğine sahip hikâyelerini ikiye ayırmak mümkündür. Birinci gruba giren hikâyelerinde kayıtsız şartsız bir milliyetçilik söz konusudur. "Beyaz Lale", "Bomba", "Tuhaf Bir Zulüm" ve "Nakarat" hikâyeleri buna örnektir. Özellikle "Bomba", birçok edebiyat araştırmacısı tarafından değerli bulunan çok önemli bir hikâyedir. İkinci gruba giren hikâyelerde Osmanlılık, Batı sevicilik ve kozmopolitlik eleştirileri hâkimdir. "Hürriyet Bayrakları", "Primo Türk Çocuğu", "Piç", "Fon Sadriştayn'ın Karısı", "Fon Sadriştayn'ın Oğlu", "Boykotaj Düşmanı" ve "Kaç Yerinden?" adlı hikâyelerinde bu konuları işlemiştir.⁵⁶

Yazar bu bölümde, Ömer Seyfettin'in yazı faaliyetlerinin başlangıcından I. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde yazdığı eserleri ele almıştır. Bu bölümde üzerinde durulan eserler, bazı yönlerden tasnif edilerek yorumlanmıştır. Ömer Seyfettin gibi birçok farklı konuda eseri olan bir ismin incelenmesinde tasniflerden sıklıkla istifade edilmesi, kayda değer bir bakış açıdır. Yazar, bu bölümde Ömer Seyfettin'in güldürmeyi, düşünmeyi ve ağlatmayı başarabilen bir kalem olduğunu vurgulamakta ve bu durumu onun güçlü bir sanatçı olmasının delili olarak yorumlamaktadır.

Bu bölümdeki bazı hikâyelerin değerlendirilmesinde yazar, yine Marksist eleştiriden gelişen Sosyalist realizm yönteminden istifade etmiştir. Burjuva sınıfının eleştirildiği hikâyelere önem atfedilmesi, bu tutumun bir sonucudur. Kadın meselesiyle ilgili hikâyelerinden "Antiseptik"te yer alan Bedia adlı kahramanın cesaretinin öne çıkarılması da yine bununla ilgilidir. Bu durum, Marksist eleştiri geleneğine göre ele alınan eserlerin öncelikle içerik yönünden değerlendirilmesiyle ilgilidir. Teknik, dil ve üslup gibi özellikler ise içerikten sonra gelmektedir. Berna Moran'ın şu değerlendirmesi, konuyu aydınlatacak niteliktedir:

Marksist eleştirinin sanat eserlerinin meydana gelişini açıklamak için kullandığı kavramlar, aynı zamanda sanatı değerlendirmede ölçüt teşkil eder. Sosyal yapı, sınıf farkları, çatışan güçler, Marksist eleştirinin değer ölçütleridir. Eleştirici eseri belirleyen sosyal yapıyı (düzeni) Marksist açıdan yargılar, ondan yana veya ona karşı olur. Eserin yazarı da eleştirici gibi o düzene karşıysa ideolojik yönden bekleneni vermiş sayılır, değilse eseri kusurludur, zararlıdır. Marksist eleştiri her şeyden önce içeriğin eleştirisidir. Eserin konusu, olayları, kişileri, kahramanları, sömürücü ve yönetici bir sınıfın çıkarlarını sürdürmesine yardımcı olmamalı, ezilen sınıfların çıkarlarına ters düşmemelidir.⁵⁷

Yazar, milliyetçilik konulu hikâyeleriyle ilgili olarak Ömer Seyfettin'in bazen şovenist bir tutum takındığını vurgulamaktadır. Bununla birlikte Ömer Seyfettin'in halkını sevmesi, millî medeniyetiyle övünmesi ve onu korumaya çalışmasının

⁵⁶ Abıyev, *age.*, s. 56-70.

⁵⁷ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İstanbul: İletişim Yayınları, 7. Baskı, 2002, s. 88.

sadece milliyetçilikle açıklanamayacağı düşüncesindedir. Kozmopolitliğin eleştirildiği hikâyelerden "Primo Türk Çocuğu" ve "Piç" hikâyelerindeki yaklaşım ise abartılı bulunmaktadır.

IV. Bölüm

"Herbe ve İmperyalizme Karşı Herb"⁵⁸ başlıklı bölümde Ömer Seyfettin'in yazarlığının ikinci dönemi olarak değerlendirilen I. Dünya Savaşı yıllarında yazdığı edebî eserler üzerinde durulmaktadır. Bu bölümde Abıyev tarafından yapılan değerlendirmeler genel itibarıyla şunlardır:

1. Savaşın başlamasıyla birlikte hayat şartları değişmiştir. Ömer Seyfettin, yazarların bu tür durumlar karşısında nasıl bir tavır alması gerektiğini bu dönemde daha iyi anlamış ve sosyal hayatın öncelikli meselelerine el atmıştır. Hatta bütün insanlığı ilgilendiren beşeri mevzulara da değinmeye başlamıştır. Bu dönemde emperyalizme karşı yazdığı eserler öne çıkmaktadır. Ömer Seyfettin'in emperyalizme karşı duruşunun iki yönü vardır. Birisi genel olarak sömürgecilik siyasetini eleştirmek, diğeri Osmanlı Devleti'ne karşı yürütülen sömürgeci faaliyetleri eleştirmektir. "Fon Sadriştayn'ın Karısı" ve "Fon Sadriştayn'ın Oğlu" adlı hikâyelerinde Osmanlı toplumunda artmakta olan Alman nüfuzuna karşı eleştiriler getirmektedir. Asıl adı Sadreddin olan bu hikâye kahramanı üzerinden kendi milletine yabancı, yabancı milletlere vurgun insan tipi eleştirilmektedir.⁵⁹

2. Savaşın ve savaş ortamının doğurduğu felaketler Câbi Efendi vasıtasıyla "Dama Taşları", "Makul Bir Dönüş" ve "Acaba Ne İdi?" adlı birbirlerinin devamı niteliğindeki hikâyelerde anlatılmıştır. Savaş sırasında ne kadar cahil ve iş bilmez insan varsa hepsinin önemli makamlara geldiğine yönelik eleştiriler dile getirilmiştir. Nurullah Ataç'ın bu hikâyelere bağlı olarak Ömer Seyfettin'e yönelttiği eleştiriler haksız bulunmakta ve Abıyev bu hikâyelerdeki ustalığı takdir etmektedir. Ömer Seyfettin, savaşın her türlüsüne karşı bir tavır içindedir. Çünkü savaş dönemlerinde ekonomiyle birlikte maneviyat da bozulmaktadır.⁶⁰

3. "Yeni Bir Hediye", "Memlekete Mektup", "Düşünme Zamanı", "Zeytin Ekmek" ve "Müjde" gibi hikâyelerinde iktisadi hayattaki bozukluklar ve görevin kötüye kullanması gibi konular ele alınmıştır. Sömürgecilerin eline düşme tehlikesiyle ilgili olarak ise "Hürriyet Gecesi" ve "Çanakkale'den Sonra" gibi hikâyeleri vardır. Bu hikâyelerde de dönemin fikrî akımları ve yöneticilerine karşı eleştiriler mevcuttur.⁶¹

⁵⁸ Bu başlığın Türkiye Türkçesindeki karşılığı "Savaşa ve Emperyalizme Karşı Mücadele" şeklindedir. bkz. Abıyev, *Ömer Seyfeddin'in Hayatı ve Yaradıcılığı*, s. 71-95.

⁵⁹ Abıyev, *age.*, s. 71-77.

⁶⁰ Abıyev, *age.*, s. 77-84.

⁶¹ Abıyev, *age.*, s. 85-95.

Bu bölümdeki açıklamalardan anlaşıldığına göre yazar, Ömer Seyfettin'in emperyalizmi eleştirdiği eserlerini değerli bulmaktadır. Yukarıda da bahsedildiği üzere Sosyalist realizmin gereği olarak bir edebî eseri başarılı sayabilmenin şartlarından biri de bu tür konuların işlenmiş olmasıdır. Ömer Seyfettin'in Batı'yı 'çekirge sürüsü', sömürgeciliği de 'medenî esirlik' olarak tanımlaması ve eleştirmekle kalmayıp kahramanları aracılığıyla insanları uyanışa davet etmesi, yazar tarafından olumlu karşılanmaktadır. Ayrıca Ömer Seyfettin'in bu eserlerinde İttihatçılara Almanya ile olan ilişkileri sebebiyle yönelttiği eleştiriler de yazar tarafından değerli kabul edilmekte ve Ömer Seyfettin'in bu dönemde Almanya'yı eleştirebilen tek yazar olduğu vurgulanmaktadır. Bu bölümde yazarın üzerinde durduğu hususlardan bir diğeri de kahramanlarının psikolojisini yansıtmadaki başarısından dolayı Ömer Seyfettin'in kuvvetli bir yazar olduğu yönündeki fikridir.

V. Bölüm

Ömer Seyfettin'in sanat hayatının üçüncü dönemi ise savaşın bitişinden ölümüne kadar olan süreçtir. Bu dönemde yazdığı eserler "Ziddiyetler Dövrünün Bedii İn'ikası"⁶² başlıklı bölümde ele alınmıştır. Yazarın bu bölümdeki açıklamaları genel olarak şu şekildedir:

1. Savaş sonrasında ülkede yeni bir dönem başlamış ve bu yıllar Ömer Seyfettin'in yazarlık serüveninin en parlak bölümü olmuştur. Yazarlığının üçüncü dönemi olarak adlandırılan bu dönemde en gerekli mevzuları işlemeye başlamıştır. Efruz Bey, bu dönemin öne çıkan eserlerinden biridir. Farklı parçalardan ibarettir. İlk defa Pertev Naili Boratav tarafından bunların birbirleriyle alakalı olduğu ve roman olarak ele alınması gerektiği belirtilmiştir. 1957'de ise ilk kez roman olarak basılmıştır. Bu eser, devrinin aynası gibidir. Aynaya yansıyan dönem ise her yönüyle bir zıtlıklar devridir. Efruz Bey; içeriğiyle, kahramanlarının işlenmesiyle, konusuyla oldukça kayda değer bir eserdir. Efruz Bey, muhtelif karakterleri bünyesinde toplamış bir tiptir. Nabza göre şerbet veren, her devre uyum sağlayan biridir. Ömer Seyfettin, Efruz Bey'i cemiyetten cemiyete sürükleyerek onunla birlikte her cemiyetin kendine has bilgisizliğini ve bu cemiyetlerdeki akıllı kıt ama cebi dolu insanları gözler önüne sermiştir. Eser boyunca Efruz Bey haricindeki kahramanların bazıları da çeşitli kişileri yansıtmaktadır. Örneğin bunlardan biri Müzekki Bey'dir ve bu şahıs eserde İngilizperest insanların temsilcisidir. Kamuran Bey adlı kahraman ile de Yusuf Akçura temsil edilmekte ve Kamuran Bey üzerinden Pantürkizm eleştirilmektedir. Bunun yanı sıra Efruz Bey aracılığıyla dönemin dil tartışmalarına, hayatı kitaplardan öğrenden romantik aydın tipine ve

⁶² Bu başlığın Türkiye Türkçesindeki karşılığı "Zıtlıklar Döneminin Estetik Yansıması" şeklindedir. bkz. Abıyev, *Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaradıcılığı*, s. 96-136.

eğitim sistemine de değinilmektedir. Efruz Bey, birçok zıtlığı bünyesinde barındıran, hepsinin kusurlarını üzerinde toplamış bir kahramandır (s. 96-122).⁶³

2. "Gizli Mabet" adlı hikâyesiyle Doğu dünyasını egzotik bir içerikle göstermeye çalışan Pierre Loti gibi Batılıları eleştirmektedir. Şark dünyasının hiç de onların düşündüğü gibi bir yer olmadığı belirtilmektedir. Ömer Seyfettin'in önemsedığı türlerden biri de tiyatrodur. Mektuplarında bununla ilgili görüşleri vardır. Ancak sadece "Mahcupluk İmtihanı" adlı bir tiyatro eseri yazabilmiştir. Bu eserinde burjuva cemiyetindeki ahlaksızlıklar üzerine yoğunlaşmıştır. Hacimce büyük eserlerinden biri "Harem"dir ve yeni-eski çatışması üzerine kurulmuş bir eserdir. Bu eserde kadın hakları, kıskançlık, Avrupalılara benzeme hastalığı ve güncelliğini yitirmiş âdetleri muhafaza etmenin yanlışlığı gibi mevzulara değinilmiştir.⁶⁴

3. Ömer Seyfettin'in eserlerinde halkın gerçek temsilcileri sıradan ve emek gücüyle hayatını kazanan insanlardır. Konusunu bu tür insanlardan alan eserleri, onun sanat hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Bu hikâyelerdeki kahramanlar hayatın anlamını çalışmak, iyilik etmek ve faydalı işler görmekte bulmaktadırlar. "Mermer Tezgâh" hikâyesindeki Marangoz Ali Usta ve "Diyet" hikâyesindeki Koca Ali bu türden insanlardır.⁶⁵

4. Anadolu'nun köy ve kasabalarındaki yaşayışı yansıttığı eserleri de önemlidir. Önceki dönemlerde yazarların eserlerinde yer verdikleri muhit, genellikle İstanbul ve çevresidir. Bu yüzden şehir hayatı ön planda olmuş ve Anadolu insanının yaşadığı sıkıntılar gözden kaçmıştır. Ömer Seyfettin, bu konuya en çok ağırlık verenlerden biri olmuştur. Kendi hayat macerası ve gözlemcilik yeteneğinin çok yüksek olması da bunda etkili olmuştur. "Bir Hayır", "Çakmak", "Rüşvet" ve "Yüz Akı" gibi hikâyeleri buna örnektir. Köy hayatından bahseden hikâyelerinin özellikle sonları şaşırtıcıdır. Bu hikâyelerde ağlayan, sızlayan köylüler yoktur. Tam tersine zeki ve becerikli köylüler vardır.⁶⁶

5. Savaşın ardından işgalci güçlere karşı millî bağımsızlık hareketleri baş göstermiştir. Köylerde özel ekipler oluşturulmuştur. Bu dönemdeki gelişmelerin yansımalarını "Yalnız Efe" adlı hikâyesinde görmek mümkündür. Bu eser roman olarak yayımlanırken yarıda kalmıştır. Halk kahramanlığını yansıtan en başarılı eserlerdendir. Bu eserde kendi derdi için yola çıkıp çevrenin dertleriyle ilgilenen bir kahraman tipi vardır. Bu kahramanın kadın olması ise ayrıca dikkat çekicidir.

⁶³ Abiyev, *age.*, s. 96-122.

⁶⁴ Abiyev, *age.*, s. 123-125.

⁶⁵ Abiyev, *age.*, s. 125-128.

⁶⁶ Abiyev, *age.*, s. 128-132.

Bu tipin Çakırcalı Mehmet Efe'den esinlenerek yaratılmış olma ihtimali yüksektir. Ömer Seyfettin, Türk edebiyatında böyle bir konuyu ele alan ilk yazarlardandır.⁶⁷

Bu bölümün büyük bir kısmı Efruz Bey adlı eserin incelenmesine ayrılmıştır. Efruz Bey'in sadece Türk edebiyatı için değil dünya edebiyatı için de önemli bir tip olduğu yazar tarafından aktarılmıştır. Yazar, Ömer Seyfettin'in bu dönemde daha gerekli ve öncelikli konulara eğildiğini belirtmektedir. Genel olarak bu dönemdeki eserlerde güncel fikrî hareketlerin tenkit edildiği, sosyal haksızlıklara karşı çıktığı ve emeğiyle geçinen insanların hayatlarının yüceltildiği görülmektedir. Yani yazar, bir eserin Sosyalist realizm çerçevesinde başarılı sayılabilmesi için gereken şartların Ömer Seyfettin'in bu dönemdeki eserlerinde daha çok yerine getirildiği düşüncesindedir.

VI. Bölüm

Ömer Seyfettin'in yazarlık süreci bu şekilde üç bölümde ele alındıktan sonra eserin en son bölümü olan "Ömer Seyfeddin'in Sanatkârlığı"⁶⁸ başlıklı bölüm gelmektedir. Bu bölümde, Ömer Seyfettin'in eserlerini değerli kılan özellikler tek tek ve örnekler üzerinden değerlendirilmiştir. Ömer Seyfettin'in sanatçı kişiliğiyle ilgili olarak Aydın Abıyev tarafından şunlar ifade edilmektedir:

1. Ömer Seyfettin, realist hikâyenin temelini atan yazarlardandır. Eserleri hem konu ve fikir bakımından hem de sanatkârlık yönünden üst düzeydedir. Taklitçilikten uzaktır. Edebî dil ile günlük konuşma dili arasındaki engelleri kaldırmıştır. Derinlikli gözlemlerini başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Lirik ya da psikolojik hikâyelerinde ağılatmayı, satirik hikâyelerinde ise güldürmeyi başarmıştır. Yaradıcılığı sürekli gelişme içinde olmuş, her devirde kendini güncellemeyi başarmıştır. Ustalaştıkça kullandığı teknikler de güçlenmiştir.⁶⁹

2. Her şeyden önce Ömer Seyfettin realist bir yazardır. Realizminin kuvveti, içinde yaşadığı cemiyetin sosyal eksikliklerini çok yönlü ve derinden yansıtabilmesinde yatmaktadır. Eserlerinde realizm ve satirik tavır bir aradadır. Bu durum, mevzuları derinleştirmesine yardımcı olmuştur. Eserlerdeki güldürü, sıradan değil büyük amaçlara hizmet edecek niteliktedir. Bir taraftan cemiyetin eksikliklerinin ve çatışmalarının ıslahına, diğer taraftan da sosyal gelişmelere ayak uyduramayan anlayışları, manevi bozuklukları ve tembelliği ifşa etmeye yarayan bir güldürü anlayışı vardır. Efruz Bey eseri, güldürü unsurlarından yararlanışının en tekmil örneğidir.⁷⁰

⁶⁷ Abıyev, *age.*, s. 132-135.

⁶⁸ Bu başlığın Türkiye Türkçesindeki karşılığı "Ömer Seyfettin'in Sanatkârlığı" şeklindedir. bkz. Abıyev, *Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaradıcılığı*, s. 137-158.

⁶⁹ Abıyev, *age.*, s. 137-138.

⁷⁰ Abıyev, *age.*, s. 138-139.

3. Toplum içindeki muhtelif insanların iç ve dış dünyalarını gerçekçi bir anlayışla ortaya koymak yoluyla bir tipler silsilesi oluşturmuştur. Bunlar, hayat şartlarının ortaya çıkardığı tanıdık tiplerdir. Ömer Seyfettin, tip yaratma konusunda çok yeteneklidir. Onun yarattığı tipleri, kimi zaman tiplerin kendi ağzından tanırız. "Gizli Mabet", "Deve" ve "Miras" gibi hikâyeler buna örnektir. Bazen eserdeki kahramanlar kendi aralarına konuşarak diğer tipler hakkında bilgi verebilmektedir. "Bir Temiz Havlu Uğruna", "Çirkinliğin Esrarı" ve "Aşk Dalgası" gibi hikâyeler bu duruma örnektir. Bazen de yazar tip ve hadise hakkında bizzat kendisi konuşmaktadır. Ömer Seyfettin, bu son teknikten de çok faydalanmıştır.⁷¹

4. Eserlerinde sosyal çatışmaya sıkça rastlanmaktadır. Bu çatışma kimi zaman eserin konusudur, kimi zaman da kahramanların toplumsal pozisyonunu belirleyen bir unsurdur. Eserlerindeki kahramanlar iki türdür. Birinci gruba zenginler, devletin üst düzey çalışanları, din adamları, burjuva aydınları ve millî medeniyeti küçümseyenler girmektedir. İkinci gruba ise köylüler, işçiler ve küçük memurlar girmektedir. Birinci gruptakiler Ömer Seyfettin'in eleştirilerinin hedefleridir. İkinci gruptakiler ise olumlu tiplerdir. Naciye, Koca Ali, Yalnız Efe, Ali Usta, Cabi Efendi, Mıstık, Ali Hoca ve Sermet gibi kahramanlar, onun hikâyelerindeki olumlu tiplere örnektir.⁷²

5. Başarılı olmasının sebeplerinden biri, işçi sınıfının hayatını eserlerine başarılı bir şekilde yansıtabilmiş olmasıdır. Buna karşılık istismarcılara ve burjuva sınıfına ise nefretle yaklaşmaktadır. Şahıslar arasındaki çatışmalar aslında sınıf çatışması gibidir. Yani çatışmanın bir ucunda aşağı tabakadan temiz insanlar, diğer tarafında gözü doymak bilmeyen zenginler vardır. Dinî konularda ise çatışmanın uçlarından birinde katı anlayışa sahip dinciler, diğerinde ise şüpheçiler vardır.⁷³

6. Ömer Seyfettin'in değerli taraflarından biri de Lakonizm'i, yani az sözle çok şey söyleyebilmeyi başarabilmiş olmasıdır. Onun eserlerinin konusu, dili ve kompozisyonu ayrı ayrı Lakonizm örneğidir. Her birinde sade bir tutum içinde olmasına rağmen oldukça derin ve etkileyicidir. En sıradan olaylarda bile derin sosyal ve siyasi hakikatleri keşfedebilmesi de mühimdir. "Falaka", "Horoz", "Dünyanın Nizamı" ve "Nişanlılar" gibi hikâyeleri buna örnek olarak gösterilebilir. Eserlerinin kompozisyonu da sadedir. Fazladan hiçbir şey yoktur. Her vasıta, konuya hizmet etmek amacıyla eserde yer almaktadır. En küçük detaylar bile eserdeki hadiselerle ilişkilidir.⁷⁴

7. Eserlerinin önemli bir kısmı anı ve mektup tarzında ya da birinci şahıs diliyle kaleme alınmıştır. Ayrıca eserlerini portre hikâyeler ve tezat karakterli hikâyeler

⁷¹ Abıyev, *age.*, s. 139-140.

⁷² Abıyev, *age.*, s. 140-141.

⁷³ Abıyev, *age.*, s. 141.

⁷⁴ Abıyev, *age.*, s. 141-143.

olmak üzere iki gruba ayırabilmek de mümkündür. Birinci gruba "Makul Bir Dönüş", "Cesaret", "Baharın Tesiri" ve "Namus" gibi hikâyeler dâhil edilebilir. Bu hikâyelerin kuruluşu sadedir. Hadise ve karakterin gelişmesinde merak unsuru yoktur. Esas olarak bir kahraman vardır ve kahramanın başından geçen olaylar aracılığıyla hem kahramana hem de kahramanın içinde bulunduğu cemiyete ışık tutulmaktadır. İkinci gruba ise "Rüşvet", "Primo Türk Çocuğu" ve "Diyet" gibi hikâyeler girmektedir. Bu hikâyelerde olumlu başkahramanla olumsuz kahraman arasında bir çatışma mevcuttur. Başkahraman kimi zaman olumsuz da olabilmektedir. Bu durumlarda ise çatışmanın diğer tarafı olumlu kahramanlar olmaktadır. Bu çatışmaların tamamında olumlu kahramanlar manevi yönden üstünlük içindedir.⁷⁵

8. Eserlerinin başlangıcındaki kurgular dikkat çekicidir. En baştan okuyucunun dikkatini çekmeyi başarmaktadır. Bu durum, eserin geneline yayılarak devam etmekte ve sonuç kısımları da aynı derecede dikkat çekici olmaktadır. Bazen ise sonuç çıkarmayı okuyuculara bırakmaktadır. Aynı kahramanın birden fazla hikâyede kullanılması da sanatkârlığının yenilikçi taraflarındandır. Ömer Seyfettin, canlı tipler yaratma ustasıdır. Yarattığı tipler akılda kalıcıdır. Eleştirmek istediği tipleri net bir şekilde hedef tahtasına oturtmaktadır. Genelde iç dünyalarını ortaya dökerek eleştirmeyi tercih etmektedir. Bazen dış görünüşten de yardımcı unsur olarak faydalanmaktadır. Manevi yönden iyi olan kahramanların dış görünüşleri de genel olarak iyi durumdadır. İç dünyaları tasvir etme yönünden oldukça başarılıdır. Tabiatı da kimi zaman buna yardımcı olarak kullanabilmektedir.⁷⁶

9. Kahramanları için seçtiği lakaplar, başarısının bir diğer sırrıdır. Bu lakaplar, kahramanların tamamlayıcı unsurudur ve akılda kalıcı olmalarını sağlamaktadır. Ömer Seyfettin kahramanlarla birlikte mekânları da güzel yansıtabilmektedir. Kısa ve içi dolu tasvirlerle Türkiye'nin birçok farklı köşesini realist bir tavırla eserlerine taşımıştır. Kahramanın ruh durumuna göre kimi zaman lirik mekân tasvirlerine başvurduğu da görülmektedir.⁷⁷

10. Şifahi halk edebiyatı, Ömer Seyfettin'in en çok yararlandığı kaynaklardandır. Özellikle masal ve rivayetlerden fazlasıyla istifade etmiştir. Bu tür kaynakları olduğu gibi kullanmamış, yeni konu ve fikirlerle zenginleştirerek eserine dâhil etmiştir. Tarihten ve tarihî hadiselerden yeri geldikçe yararlanmıştır. Türk tarihinin önemli gelişmeleri ve önemli isimlerine hikâyelerde rastlamak mümkündür. "Karagöz", "Orta Oyunu" ve "Meddah" gibi halk tiyatrosunun satirik türlerinden etkilendiği de eserlerinden anlaşılmaktadır. Eserlerdeki bazı diyaloglar

⁷⁵ Abıyev, *age.*, s. 143-144.

⁷⁶ Abıyev, *age.*, s. 144-148.

⁷⁷ Abıyev, *age.*, s. 148-150.

Karagöz-Hacivat diyaloglarını hatırlatacak türdendir. Yararlandığı bir diğer halk edebiyatı malzemesi atasözleri ve deyimlerdir. Bunları karakterlere ve bağlama uygun olarak kullandığı için bu durum ifade gücüne de yansımıştır.⁷⁸

11. En çok önem verdiği hususlardan biri de dil olmuştur. Fikir yazılarıyla Türkçenin sadeliği için çalışmıştır. Bu görüşlerini eserlerinde uygulamıştır. Araştırmacılar, Ömer Seyfettin'in edebî dil sahasında gerçekleştirdiklerinin çok önemli ve başarılı faaliyetler olduğu konusunda hemfikirdir. Kahramanlarını ruhsal durumlarına ve içinde buldukları ortama göre konuşturmuştur. Dil ile kahraman uygunluğu söz konusudur. Sade bir dil kullanmıştır. Şöhretinin başlıca sebebi de dili temiz ve başarılı kullanmasıdır. Edebî dil ile halk dilini birbirine yakınlaştırmıştır. Teşbih, benzetme, mübalağa ve tezat gibi dil sanatlarıyla da dilini daha güçlü bir hâle getirmiştir.⁷⁹

Bu bölümde yazar tarafından Ömer Seyfettin'in sanatkârlığı hakkında kıymetli tespitler yapılmıştır. Bu bölümü, eserin teknik yönden en başarılı bölümü olarak değerlendirmek mümkündür. Yazar, Ömer Seyfettin eserlerini değerli kılan özellikleri örnekleriyle birlikte açıklamaya çalışmıştır. Bu bölümde de yazar Marksist eleştirinin bakış açısıyla bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Ömer Seyfettin'in sınıf çatışması esasında kurgulanmış eserlerini başarılı sayması, köylü ve işçi sınıfından seçtiği kahramanları olumlu kahraman olarak nitelemesi bununla ilgilidir. Ancak yazar bu bölümde, Sosyalist realizm anlayışının dışına çıkarak dil kullanımındaki ustalığı ve sade dili tercih etmesi, canlı tipler yaratmadaki başarısı, halk edebiyatı ürünlerinden eserlerinin gücünü arttıracak şekilde istifade etmesi, kahramanla bütünleşen başarılı lakaplar seçmesi, merak unsurunu baştan sona canlı tutması, eserlerinin kompozisyonlarında fazladan hiçbir şeye yer vermemesi ve az şeyle çok şey söylemesi gibi özelliklerinden övgüyle bahsederek Ömer Seyfettin'in sanatkârlığı hakkında objektif değerlendirmelerde bulunmuştur.

Bu çalışmanın 1968 yılında tez olarak hazırlanıp 1978 yılında kitap olarak yayımlandığından yukarıda bahsedilmişti. 1960'lı ve 1970'li yıllar, Sovyetler Birliği'nde Sosyalist realizm anlayışının Stalin dönemindeki kadar sert olmadığı dönemlerdir. Bu dönemde Sosyalist realizm anlayışında bazı esneklikler görülmeye başlanmıştır. Yazarın bu bölümde Ömer Seyfettin'in eserlerini yer yer Sosyalist realizmin gereklerinin dışına taşan bir bakış açısıyla değerlendirmesi, söz konusu dönemde yaşanan esneklikle ilgili olmalıdır. Leyla Tagızade, bu konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:

60'lı yıllarda edebiyatta yeni düşünce ve yeni eğilimler oluşmaya başladı, Sosyalist realizmin tanımına uymayan bir dizi eser yazıldı. 70'li ve 80'li yıllarda böyle eserlerin sayısı giderek çoğaldı. Bu eserler çoğaldıkça, onların Sovyet edebiyatından atılması

⁷⁸ Abıyev, *age.*, s. 150-155.

⁷⁹ Abıyev, *age.*, s. 155-158.

Sovyet edebiyatını yok etme anlamına gelmiş oldu. Sosyalist realizm tanımına uymayan bu eserleri Sovyet edebiyatına dâhil etmek ve aynı zamanda Sosyalist realizm kavramını da koruyabilmek için yeni bir yol bulundu. Sosyalist realizmin çerçevesi genişletildi. 80'li yıllarda 'sınırsız Sosyalist realizm' ilan edildi. Böylece yazılan tüm eserler Sosyalist realizm içerisinde kalabilme imkânına kavuştu.⁸⁰

VII. Bölüm

Eser, "Mündericat"⁸¹ listesinin verildiği bölümle son bulmaktadır.

⁸⁰ Leyla Tagızade, "Sosyalist Realizm: Kökeni, Oluşum Süreci ve Kavramı", *MTAD*, C. 3, S. 4, 2006, s. 22.

⁸¹ Bu başlığın Türkiye Türkçesindeki karşılığı "İçindekiler" şeklindedir. bkz. Abıyev, *Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaradıcılığı*, s. 159.

Sonuç

Azerbaycan'ın dili, edebiyatı, kültürü ve siyaseti, Ömer Seyfettin'in Türk dünyasıyla ilgili fikrî yazılarında en çok kafa yorduğu meselelerden olmuştur. Bununla birlikte Ömer Seyfettin'in de bir temsilcisi olduğu Millî Edebiyat akımının Azerbaycan kültür çevrelerinde yakından takip edilmesi, edebî ilişkilerin ve etkilerin artmasını sağlamıştır. Buna bağlı olarak İstanbul merkezli Türk edebiyatının temsilcileri, Azerbaycanlı araştırmacılar için ayrı ayrı araştırma konusu hâline gelmiştir.

Sovyetler Birliği döneminde edebiyat araştırmalarının devlet eliyle yönlendirilmesi sebebiyle özellikle milliyetçilik mevzularını işleyen şair ve yazarlar hakkında yapılan çalışmalar sansüre uğramıştır. Sovyetler Birliği döneminde sadece Aydın Abıyev tarafında derli toplu çalışmaların yapılmış olması ve çalışmaların Sovyetler Birliği dağıldıktan sonraki bağımsızlık döneminde artmış olması, Ömer Seyfettin'in de çalışılması sakıncalı kişilerden biri olarak kabul edildiğini göstermektedir. Zaten Aydın Abıyev'in çalışmasında da Ömer Seyfettin'in milliyetçiliği genel itibarıyla sadece Balkan Savaşları sonrasındaki vahim vaziyetle açıklanmış, Pantürkist bir siyaset güden İttihat ve Terakkicileri ilerleyen süreçte eleştirmesi gibi faaliyetleri öne çıkarılmış, vatanını ve millî medeniyetini sevmesinin doğal bir durum olduğu ve bunun sadece milliyetçilikle ilgili olmadığı yönünde varsayımlarda bulunulmuştur. Yani Aydın Abıyev bu eserinde, Ömer Seyfettin'in milliyetçilik görüşlerini yumuşatmaya çalışmış, "Primo Türk Çocuğu" ve "Piç" gibi hikâyelerinde milliyetçilik konusunda ileri gittiği yönünde eleştiriler getirmiştir. Buna karşılık Abıyev'in, Ömer Seyfettin'in toplumdaki sınıf çatışmasını ya da köylülerin ve işçilerin zorlu yaşam şartlarını yansıttığı eserlerini daha kıymetli bulması da yine Sovyetler Birliği döneminin şartlarının ve anlayışının bir gereğidir.

Aydın Abıyev eser boyunca her ne kadar rejim tarafından çizilmiş araştırma sınırlarını aşmamaya gayret etse de Ömer Seyfettin'in sanatkârlığı hakkında gerçekçi değerlendirmelerde de bulunmuştur. Özellikle eserin son bölümünde Ömer Seyfettin'in eserlerinde kullandığı dilin gücü, az şeyle çok şeyi anlatabilme yeteneği, eserlerinin konularının ve kompozisyonlarının başarısı ve yarattığı tiplerin canlılığı gibi hususlarda Abıyev tarafından yapılan tespitlerin nesnel bir nitelikte olduğunu ve Ömer Seyfettin'in fikrî eğilimlerinden bağımsız olarak dile getirildiğini söylemek mümkündür.

Abıyev'in kaleme aldığı *Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaradıcılığı* adlı eser, konuyu ele alış şekli bakımından olumlu özelliklere sahiptir. Ömer Seyfettin'in hayatı ve eserleriyle ilgili incelemelerden önce Osmanlı Devleti'nin 1900'lü yılların

başındaki sosyal, siyasi ve edebî görünümünün öz bir şekilde değerlendirilmesiyle okuyucunun ilerleyen bölümlerdeki bazı tahlilleri daha kolay anlaması sağlanmıştır. Bunun yanı sıra bahsi geçen bölümde Refik Halit ve Celil Memmedguluzâde'nin eserleri arasında yapılan karşılaştırma, Türkiye ve Azerbaycan edebiyatları arasında buna benzer başka karşılaştırmaların da yapılabileceği konusunda bir işaret niteliğindedir. Ayrıca yazarın Ömer Seyfettin'in yazarlık sürecini üç gruba ayırması, daha sonra bu alt başlıklarla ilgili inceleme bölümlerinde hikâyeleri konuları ve kahramanları gibi unsurlara bağlı olarak çeşitli yönlerden tasnif ederek ele alması da hem tahlilleri daha kabul edilebilir kılmış hem de esere teknik yönden olumlu bir katkı sağlamıştır.

Eser boyunca dikkat çeken bir diğer husus ise yazarın kullandığı kaynakların zenginliğidir. Ali Canip Yöntem, İsmail Habib Sevük, İsmail Hakkı Ertaylan, Hilmi Yücebaş, Ağâh Sırrı Levend, Hikmet Dizdaroğlu, Yaşar Nabi Nayır, Şemseddin Kutlu, Nurullah Ataç, Hasan Ali Yücel, Tahir Alangu, Pertev Naili Boratav, Cevdet Kudret Solok ve Murat Uraz gibi araştırmacıların Türkiye'de yayımlanmış eserleri, Aydın Abıyev'in istifade ettiği kaynaklara örnek olarak gösterilebilir. Bunların yanı sıra eserde A. D. Novıçev, A. F. Miller ve L. O. Alkayeva gibi araştırmacıların konuyla ilgili Rusça kaleme alınmış araştırmalarına ve fikrî meselelerde Sovyetler Birliği'nin liderlerinden Lenin'in eserlerine de başvurulmuştur. Dönemin şartları düşünüldüğünde yazarın konuyla ilgili Türkiye'de yayımlanmış çalışmaları Azerbaycan'da takip etmesi ve devrin güncel kaynaklarını başarılı bir şekilde kullanması *Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaradıcılığı* adlı eserin bilimsel tarafını da kuvvetlendirmiştir.

Bilindiği üzere 2020 yılında ölümünün 100. yıl dönümü olması sebebiyle Ömer Seyfettin'in eserleri, sanatı ve fikirleri Türkoloji çevreleri tarafından yeniden ele alınmış, konuyla ilgili çalıştaylar, konferanslar, seminerler düzenlenmiş ve Ömer Seyfettin'in farklı yönlerinin incelendiği çalışmalardan oluşan birçok kitap yayımlanmıştır. Son dönemde yapılmış bu çalışmalar ve daha önce hazırlanmış eserler üzerinde yaptığımız genel bir tarama sonucunda, Türkiye'deki araştırmacıların Aydın Abıyev'in Azerbaycan'da yayımlanmış bu eserinden yeterince faydalanmadıkları dikkatimizi çekmiştir. Bu çalışma vesilesiyle hem Ömer Seyfettin hakkında Türkiye dışında yapılan çalışmaların sadece Azerbaycan'la ilgili kısmı ele alınmış hem de Azerbaycan'da doğrudan Ömer Seyfettin'in hayatını ve eserlerini konu edinen ilk kitap çalışması hakkında geniş bir *Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaradıcılığı* adlı eserden daha fazla istifade edebilmelerine de imkân sağlanmıştır.

Kaynakça

- Abbasova, Ayten. "20. Asrın Evvellerinde Türkiye'de Millî Edebiyat Cereyanı ve Ömer Seyfeddin". *Şerq Filologiyasının Aktual Problemleri*, 2011.
- Abıyev, Aydın. "Novella Ustası Ömer Seyfeddin ve Onun Rüşvet Hikâyesi". *Ulduz Jurnalı*, 5 (1967), s. 40-41.
- Abıyev, Aydın. "Ömer Seyfeddin'in Yaradıcılığında Türk İctimai Heyatının Eksisi". *Genc Alimlerin Elmi-Nezeri Konferansının Materialları*. Elmler Akademiyası Neşriyyatı, 1967, s. 39-40.
- Abıyev, Aydın. "Ömer Seyfeddin Yaradıcılığında Mövhumatın Tenkidi". *Elmler Akademiyası Heberleri*. 1(1968), s. 28-37.
- Abıyev, Aydın. "Ömer Seyfeddin'in Muhiti ve Edebî Görüşleri". *Türk Filologiyası Meseleleri*. Bakü: Elm Neşriyyatı, 1971, s. 61-73.
- Abıyev, Aydın. *Ömer Seyfeddin'in Heyatı ve Yaradıcılığı*. Bakü: Elm Neşriyyatı, 1978.
- Akıncı, Yavuz. *Azerî Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1994.
- Atay, Dinçer. "Ömer Seyfeddin'in Makalelerinde Türk Dünyasına Dair Düşünceleri". *Ömer Seyfeddin İçin*, Editörler: Nâzım Hikmet Polat, Filiz Ferhatoğlu, İstanbul: Türk Ocağı Yayınları, 2020, s. 76-87.
- Çağın, Sabahattin. "Ömer Seyfeddin'in Eserlerinde Türk Dünyası". *Kardaş Edebiyatlar*, 41(1997), s. 3-7.
- Doğan, Âbide. "Millî Edebiyat Döneminin Ayrılmaz Üçlüsü: Ömer Seyfeddin, Aka Gündüz ve Ali Canip", *XV. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri Kitabı*, 2020, s. 1-8.
- Dursunova, Fatima. "Ömer Seyfeddin'in Novellalarında Konflikt". *Dil ve Edebiyyat Jurnalı*. 2/20 (1998), s. 118-120.
- Dursunova, Fatima. "Ömer Seyfeddin'in Türkçülük Üzerine Yazıları". *Dil ve Edebiyyat Jurnalı*. 4/22 (1999), s. 107-109.
- Dursunova, Fatima. "Ömer Seyfeddin'in Nesrinin Poetik Özellikleri". *Elmi Ahtarışlar Jurnalı*. 2004, s. 131-135.
- Dursunova, Fatima. "XX. Asrın İlk Çeyreğinde Türkiye'de Edebî İstikametler ve Yeni Türk Nesrinin Formalaşmasında Ömer Seyfeddin'in Rolü". *Dil ve Edebiyyat Jurnalı*. 6 /48 (2005), s. 78-80.
- Dursunova, Fatima. "Ömer Seyfeddin Nesrinin Bedii Dil Hususiyetleri". *Elmi Ahtarışlar Jurnalı*, 19 (2006), s. 78-81.
- Dursunova, Fatima. *Ömer Seyfeddin'in Poetikası*. Doktora Tezi, Bakü: AMEA Şerqşünaslık Enstitüsü, 2007.
- Gökdağ, Bilgehan Atsız. "Ömer Seyfeddin ve Türk Dünyası". *Sonsuza Uzanan Ses: Ömer Seyfeddin*. haz. Hülya Argunşah, Abdullah Şengül, Murat Gür. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020, s. 23-41.
- Guliyev, Elman. "Bir Ateşdir Alovu Var Külü Yok", *Halk Cebhesi*, 29 Aralık 2018, s. 14.
- Karaburgu, Oğuzhan. "Ömer Seyfeddin ve Türklüğün Millî Mefkûresi: Turan", *Vefatının 100. Yılında Ömer Seyfeddin'e Armağan*, ed. Alev Sınar Uğurlu, Selçuk Kırılı, Bursa: Türk Ocakları Derneği Bursa Şubesi, 2020, s. 231-238.
- Kellner, Douglas. "Marksist Eleştiri". çev. Mustafa Özsanı, *Akademik Kaynak*. 4/ 7-8 (2016), s. 53-67.
- Memmedhanlı, Arzu. "20. Asrın Evvellerinde Türk Dilinin Saflaşması Prosesinde Ömer Seyfeddin'in Rolü". *Müasir Azerbaycan Filologiyası - Konferans Materialları*, 2011.
- Moran, Berna. *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları. 2002, s. 88.
- Nağıyeva, Nigar. *1990'dan Günümüze Türkiye ve Azerbaycan Edebiyatlarının Karşılıklı Etkileşimi*. Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Novruzova, Aynur. "Ömer Seyfeddin'in Çocuk Hikâyelerinde Millî ve Manevi Değerlerin Sanatsal Yansımaları". *VI. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri*, 2019, s. 423-428.
- Ömer Seyfeddin. *Hekâyeler*, akt. İsmayıl Umudlu, Şefike Guliyeva, Bakü: Altun Kitab, 2013.

- Ömer Seyfettin. *Bütün Nesirleri (Fıkralar, Makaleler, Mektuplar ve Çeviriler)*, haz. Nâzım Hikmet Polat, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016.
- Polat, Nâzım Hikmet. "Ömer Seyfettin ve Türk Dünyası". *III. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu-Bildiriler Kitabı*. 2016, s. 485-490.
- Şefa, Şefike. "Edebî Adlar: Ömer Seyfeddin / Türkçülüğü Yayan, Lakin Türk Kahramanlarını Başkesen, Kaniçen Tesvir Eden Başkesik Yazıcı". *Edalet*, 11 Ocak 2018, s. 7.
- Tagızade, Leyla. "Sosyalist Realizm: Kökeni, Oluşum Süreci ve Kavramı". *MTAD*, 3/4, 2006, s. 7-24.
- Taştan, Yahya Kemal. *Balkan Savaşları ve Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, İstanbul: Ötüken, 2017.
- <http://web2.anl.az:81/read/page.php?bibid=vtls000201481>